



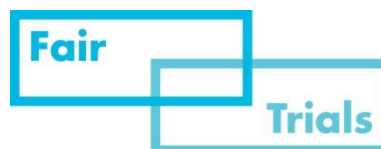
Este arestul preventiv folosit doar ca măsură excepțională în România?

Raport de cercetare

Septembrie 2015

Cofinanțat prin Programul
Justiție Penală al Comisiei Europene

Sub coordonarea:





Despre Asociația pentru Apărarea Drepturilor Omului în România - Comitetul Helsinki (APADOR-CH)

Asociația pentru Apărarea Drepturilor Omului în România – Comitetul Helsinki (APADOR-CH) este o organizație non-guvernamentală, non-profit, creată în 1990, cu misiunea de a acționa pentru protejarea drepturilor omului și pentru restabilirea echilibrului atunci când acestea se află în pericol sau sunt încălcate.

APADOR-CH acționează pentru: dezvoltarea unor mecanisme eficiente legale și instituționale de respectare a drepturilor omului și de monitorizare a instituțiilor relevante; îmbunătățirea cadrului legislativ și a practicilor legate de dreptul la liberă adunare și asociere, libertatea de expresie, dreptul la viață privată; dezvoltarea practicilor și a mecanismelor instituționale pentru creșterea transparenței și a bunei guvernări; inițierea proceselor strategice în cazuri legate de încălcări ale drepturilor omului; monitorizarea abuzurilor poliției, a regulamentelor și practicilor din domeniul securității naționale cu impact asupra drepturilor omului și a regulamentelor și practicilor legate de privarea de libertate.



Această publicație a fost produsă cu sprijinul financiar al Programului Justiție Penală al Comisiei Europene. Responsabilitatea pentru conținutul acestei publicații îi revine în exclusivitate Asociației pentru Apărarea Drepturilor Omului în România-Comitetul Helsinki (APADOR-CH) și nu reflectă în nici un fel punctul de vedere al Comisiei Europene.

Cuprins

I. Sumar	4
II. Introducere	6
1. Cadru și obiective	6
2. Standardele regionale.....	7
i) Procedură.....	8
ii) Judecata în fond	8
iii) Alternative la măsura arestului preventiv	9
iv) Verificarea legalității măsurii arestului preventiv	10
v) Implementare.....	11
3. Arestul preventiv în România	11
III. Metodologia proiectului de cercetare	11
1. Metodologie generală.....	11
2. Metodologia în România.....	13
IV. Contextul.....	15
1. Cadrul legislativ pentru arestul preventiv	16
2. Date statistice despre arestul preventiv	22
3. Hotărâri CEDO împotriva României cu privire la arestul preventiv.....	24
V. Procedura de decizie a arestării preventive	25
1. Asigurarea efectivă a apărării.....	26
2. Rolul judecătorilor	27
VI. Considerentele hotărârii de arestare preventivă	29
1. Temeiuri în baza cărora se dispune arestarea preventivă	31
2. Infracțiunile cu cea mai mare probabilitate de a duce la arestare preventivă.....	31
3. Motivarea judecătorului la prima înfățișare privind arestul preventiv	32
VII. Alternative la măsura arestului preventiv	34
VIII. Prelungirea măsurii arestului preventiv	40
IX. Rezultate	43
X. Concluzii și recomandări.....	44

I. Sumar

În România, arestul preventiv se aplică semnificativ mai mult decât alte măsuri preventive alternative. Recentele modificări legislative au redus temeiurile de folosire ale arestului preventiv, dar există puține cercetări care să analizeze natura procesului decizional privind arestul preventiv, dacă măsura se aplică în mod legitim și dacă dreptul la apărare este asigurat pe tot parcursul procedurii. Acestea sunt aspectele evaluate în raport.

Ca parte dintr-un proiect finanțat de Uniunea Europeană, o metodologie similară s-a aplicat în 10 state membre ale UE, cu date de cercetare obținute prin monitorizarea înfățișărilor în fața instanței, analizarea dosarelor de caz, precum și sondaje printre avocații apărării și interviuri cu judecători și procurori. Pe parcursul cercetării din România au fost monitorizate 19 ședințe de judecată, au fost analizate 67 de dosare, s-au efectuat sondaje cu 23 de avocați ai apărării și au fost intervievați 6 judecători și 2 procurori.

APADOR-CH a identificat o serie de chestiuni problematice, care necesită atenția diferiților actori implicați la nivel național.

1. **Procedura de dispunere a arestului preventiv:** Cu toate că legea prevede drepturi extinse pentru apărare, în realitate exercitarea efectivă a acestor drepturi rămâne limitată. Adesea, avocații sunt înștiințați cu puțin înainte de prima înfățișare pentru arest preventiv și au aproximativ 30 de minute la dispoziție să studieze dosarul. Chiar și judecătorii au uneori prea puțin timp să citească dosarul, așa că se bazează prea mult pe argumentele procurorilor. Procurorii prezintă rareori dovezi suficiente în favoarea arestării, iar avocații nu sunt capabili să prezinte dovezi pentru a contracara argumentele în favoarea acesteia.
2. **Fondul deciziilor:** Multe instanțe naționale nu reușesc să prezinte o motivare substanțială pentru a dispune arestarea preventivă. Cercetările au demonstrat că cel mai frecvent argument pentru dispunerea arestului preventiv este acela că inculpatul reprezintă un potențial pericol public, urmat de riscul de recidivă și de riscul de a se sustrage justiției. Totuși, cercetătorii au descoperit că, de fapt, adevăratul motiv pentru dispunerea arestului preventiv este gravitatea faptei, cu toate că acest lucru încalcă standardele CEDO. 70% dintre avocații intervievați au întâlnit cazuri de arestări preventive dispuse fără fundament legal. În majoritatea cazurilor analizate dispunerea măsurii arestului preventiv a fost slab motivată și o măsură alternativă mai puțin restrictivă ar fi fost suficientă.
3. **Utilizarea alternativelor la arestul preventiv:** Cu toate că legea pune la dispoziție un număr de alternative la măsura arestului preventiv, printre care arestul la domiciliu, controlul judiciar și controlul judiciar pe cauciune, ele sunt rareori folosite. Judecătorii au rețineri să ia în considerare aceste alternative, considerându-le mai puțin eficiente. În

majoritatea cazurilor analizate pe parcursul cercetării, ele nu au fost nici măcar luate în calcul.

4. **Verificarea legalității măsurii arestului preventiv:** Deși în toate cazurile monitorizate și în toate dosarele analizate, decizia de arest preventiv a fost verificată, conform legii, decizia inițială a fost în general menținută, adesea pe baza acelorași argumente ca și decizia anterioară, și nu s-a optat niciodată pentru una din soluțiile alternative. În cazurile avute în vedere în această cercetare, în faza de verificare a legalității măsurii nu au fost aduse nici un fel de dovezi suplimentare.
5. **Rezultatele cazurilor:** Niciunul dintre inculpații din dosarele analizate nu a fost achitat; majoritatea au fost condamnați la pedepse cu închisoarea mai lungi decât timpul petrecut în arest. Cu toate acestea, avocații aleși pot spori șansele la o sentință mai blândă, deoarece aceștia au mai puțini clienți și mai mult timp să pregătească fiecare caz. 68% dintre inculpații din dosarele analizate și-au recunoscut vinovăția.

Dat fiind că standardele CEDO nu sunt de obicei respectate în practică în procesul de deliberare cu privire la arestarea preventivă, se recomandă identificarea unui număr de priorități în abordarea acestor probleme. Principalele recomandări sunt următoarele:

- Adoptarea urgentă a Directivei privind dreptul la interpretare și traducere (2010/64/EU), crucială pentru asigurarea dreptului la un proces echitabil și a dreptului la apărare, garantate de Convenția Europeană a Drepturilor Omului pentru orice inculpat care nu vorbește sau nu înțelege limba procesului penal. Statul trebuie de asemenea să ia măsuri proactive pentru a asigura aplicarea corectă și efectivă a Directivei privind dreptul la informare (2012/13/EU) și a Directivei privind dreptul de a avea acces la un avocat (2013/48/EU). În special implementarea Directivei privind dreptul la informare, care asigură accesul la dosar, este esențială pentru a ataca în mod eficient legalitatea arestului preventiv.
- O creștere a onorariilor avocaților din oficiu și a numărului de judecători care se ocupă de înfățișările privind arestarea preventivă, pentru a asigura condițiile necesare ca ambii să poată alocă mai mult timp fiecărui caz.
- Toți avocații implicați în proceduri de arestare preventivă, și mai ales cei numiți din oficiu, ar trebui să beneficieze de instruire cu privire la legislația națională și standardele CEDO referitoare la arestul preventiv.
- Judecătorii și procurorii ar trebui să beneficieze de asemenea de pregătire cu privire la aplicarea standardelor CEDO în contextul arestului preventiv. În pofida condamnărilor pronunțate de CEDO împotriva României pentru încălcări ale Articolului 5 al Convenției, situația nu s-a schimbat la nivel de sistem în zonele problematice identificate de Curtea Europeană. Toate autoritățile responsabile pentru implementarea deciziilor ar trebui să prezinte planuri de acțiune pentru abordarea problemelor care generează această situație.

- Prevederile noului Cod de Procedură Penală cu privire la alternativele la arestul preventiv ar trebui completate de norme metodologice necesare aplicării măsurilor alternative.
- O supraveghere judiciară ar trebui să urmărească aplicarea corectă a acestor măsuri preventive.
- Suficiente resurse (atât umane cât și tehnice) trebuie să fie puse la dispoziție pentru a asigura eficiența măsurilor alternative, care ar duce la o încredere sporită în sistemul judiciar.

APADOR-CH realizează că unele dintre recomandări necesită resurse financiare și că de aceea aplicarea lor nu se poate face imediat. Însă acest raport include și măsuri practice care pot fi adoptate pentru a corecta o parte din lacunele constatate în aplicarea legii și în practicile legate de arestul preventiv în România. Organizația va continua să lucreze cu toate părțile interesate de bunele practici în domeniu.

Puteți vedea lista completă de recomandări în capitolul X, la pag. 44-45.

II. Introducere

1. Cadru și obiective

Acesta este unul din cele 10 rapoarte de țară pe care se bazează constatările unui proiect de cercetare finanțat de Uniunea Europeană, desfășurat în 10 state membre UE în anii 2014 și 2015. Peste 100.000 de inculpați se află în prezent în arest preventiv în UE. Deși arestul preventiv joacă un rol important în etapa de cercetare penală în unele cazuri, făcând posibilă aducerea anumitor inculpați în fața justiției, el este folosit excesiv, cu costuri uriașe pentru economiile naționale. Arestul preventiv excesiv și nejustificat afectează în mod clar dreptul la libertate și prezumția de nevinovăție. Afectează și capacitatea persoanei private de libertate de a-și exercita pe deplin dreptul la un proces echitabil, în special din cauza limitării posibilităților de a-și pregăti apărarea și de a avea acces la un avocat. În plus, condițiile de detenție pot pune în pericol starea inculpatului.¹ Din aceste motive, standardele internaționale în domeniul drepturilor omului, inclusiv Convenția Europeană a Drepturilor Omului (Convenția) cer ca arestul preventiv să fie utilizat doar ca măsură excepțională, în ultimă instanță.

Cu toate că au existat numeroase studii despre cadrul legal care reglementează arestul preventiv în Statele Membre UE, până în prezent nu s-au efectuat decât cercetări limitate asupra practicilor legate de procesul de dispunere a arestului preventiv. Lipsa de date valide a motivat acest proiect major, în care ONG-uri și cercetători din 10 state membre UE, sub coordonarea organizației Fair Trials International (Fair Trials), au studiat procedurile care duc la dispunerea arestului preventiv. Obiectivul proiectului este de a furniza o bază de date unică a factorilor care conduc, în practică, la utilizarea acestei măsuri. Au fost analizate procedurile decizionale pentru a

¹ Pentru mai multe detalii vezi: <http://website-pace.net/documents/10643/1264407/pre-trialajdoc1862015-E.pdf/37e1f8c6-ff22-4724-b71e-58106798bad5>.

înțelege motivațiile și stimulentele părților implicate (apărători, judecători, procurori). Speranța este ca aceste constatări să stea la baza viitoarelor inițiative menite să reducă folosirea arestului preventiv la nivelul UE.

Proiectul completează de asemenea preocupările în materie de drepturi procedurale la nivelul UE. Ca parte a *Foii de parcurs pentru consolidarea drepturilor procedurale*, adoptată în 2009, instituțiile europene au examinat problemele ivite ca urmare a protecției inadecvate a drepturilor procedurale în contextul recunoașterii reciproce, cum ar fi dificultățile ivite în aplicarea Mandatului de Arestare European. Trei directive de drept procedural (acte normative care obligă Statele Membre să adopte prevederi legale la nivel național pentru a îndeplini scopurile trasate) au fost deja adoptate: *Directiva privind dreptul la interpretare și traducere* (2010/64/EU), *Directiva privind dreptul la informare* (2012/13/EU), și *Directiva privind dreptul de a avea acces la un avocat* (2013/48/EU). Alte trei măsuri se află acum în curs de negociere – cele privind asistența juridică, protecția copiilor, precum și prezumția de nevinovăție și dreptul de a fi prezent la proces.

Foia de parcurs a inclus și sarcina de a examina problemele legate de privarea de libertate, inclusiv de arestul preventiv, printr-o *Carte verde* publicată în 2011. Pe baza experienței sale din examinarea dosarelor și a informațiilor obținute prin propriul Comitet consultativ de experți judiciari (LEAP²), Fair Trials a dat răspuns la *Cartea verde* prin raportul „Deținuți fără judecată” și a subliniat necesitatea unei legislații europene, deoarece drepturile fundamentale ale omului sunt prea des încălcate prin modul în care se propune și se dispune arestul preventiv. Întâlnirile ulterioare ale experților, din 2012-2013, de la Amsterdam, Londra, Paris și din Polonia, Grecia și Lituania, au scos în evidență ideea că natura problematică a procesului decizional ar putea fi responsabilă pentru folosirea excesivă a arestului preventiv și au subliniat necesitatea unei baze de date care să clarifice această percepție. Din păcate, până acum nu s-a luat nici o măsură în scopul întăririi drepturilor inculpaților care riscă să fie arestați preventiv. Totuși, Comisia Europeană pregătește un Studiu de impact pentru o măsură a UE referitoare la arestul preventiv, care sperăm că va beneficia de informația din rapoartele publicate ca parte a acestui proiect.

2. Standardele regionale

Actualele standarde regionale cu privire la luarea măsurii arestului preventiv sunt cuprinse în Articolul 5 al Convenției Europene a Drepturilor Omului (Convenția). Articolul 5(1)(c) din Convenție afirmă că privarea de libertate a unei persoane se face „în vederea aducerii sale în fața instanței competente, atunci când există motive întemeiate de a se bănui că a săvârșit o infracțiune sau când există indicii temeinice ale necesității de a-l împiedica să săvârșască o infracțiune sau să fugă după săvârșirea acesteia”. Orice persoană lipsită de libertate în condițiile descrise în Articolul 5 „are dreptul să facă recurs în fața unui tribunal, pentru ca acesta să se pronunțe într-un termen scurt asupra legalității arestării preventive și să dispună eliberarea dacă aceasta este ilegală”. (Articolul 5(4) din Convenție). Curtea Europeană a Drepturilor Omului

² <http://www.fairtrials.org/fair-trials-defenders/legal-experts/>.

(CEDO) a dezvoltat principiile generale pentru aplicarea Articolului 5, care ar trebui să guverneze luarea deciziilor cu privire la arestul preventiv și care, aplicate ca atare, ar întări drepturile omului. Aceste standarde s-au dezvoltat pe baza unei jurisprudențe tot mai voluminoase.

i) Procedură

CEDO a decis că o persoană reținută pe motiv că este suspectată de o infracțiune trebuie să fie adusă imediat³ sau „cu celeritate”⁴ în fața instanței și că “marja de flexibilitate în interpretarea și aplicarea noțiunii de celeritate e foarte limitată”.⁵ Procesul trebuie să aibă loc într-un termen „rezonabil” potrivit Articolului 5(3) din Convenție și în general procedurile care privesc o persoană arestată preventiv trebuie să se desfășoare cu diligență și celeritate speciale.⁶ Dacă acest lucru s-a întâmplat se decide în funcție de faptele fiecărui caz în parte.⁷ CEDO a decis că perioade de arest preventiv între 2,5 și 5 ani au fost excesive.⁸

Potrivit CEDO, instanța care pronunță hotărârea de arest preventiv trebuie să aibă autoritatea de a elibera inculpatul⁹ și să fie un organism independent de executiv și de ambele părți din proces.¹⁰ Ședința în care se dispune arestul preventiv trebuie să fie o înfățișare contradictorie, cu dezbateri orale, în care apărarea să aibă ocazia să intervină.¹¹

ii) Judecata în fond

CEDO a subliniat în repetate rânduri prezumția în favoarea eliberării¹² și a clarificat faptul că acuzării îi revine sarcina probei, respectiv să demonstreze că o alternativă mai puțin intruzivă nu ar servi scopului.¹³ Decizia în favoarea arestării preventive trebuie să fie suficient deliberată și să nu utilizeze formule „stereotipe”¹⁴. Argumentele pentru și împotriva arestului preventiv nu

³ *Rehbock vs. Slovenia*, nr. cerere 29462/95, 28 noiembrie 2000, para 84.

⁴ Limita acceptabilă a arestului preventiv nu a fost definită de CEDO, însă în *Brogan și alții vs. Marea Britanie*, nr. cerere 11209/84; 11234/84; 11266/84; 11386/85, 29 noiembrie 1988, Curtea a decis că perioadele de arest preventiv de 4 până la 6 zile au încălcat Articolul 5(3).

⁵ *Ibid* 4 para 62.

⁶ *Stogmuller vs. Austria*, nr. cerere 1602/62, 10 noiembrie 1969, para 5.

⁷ *Buzadj vs. Moldova*, nr. cerere 23755/07, 16 decembrie 2014, para 3.

⁸ *PB vs. Franța*, nr. cerere 38781/97, 1 august 2000, para 34.

⁹ *Singh vs. Marea Britanie*, nr. cerere 23389/94, 21 februarie 1996, para 65.

¹⁰ *Neumeister vs. Austria*, nr. cerere 1936/63, 27 iunie 1968, para 24.

¹¹ *Göç vs. Turcia*, nr. cerere 36590/97, 11 iulie 2002, para 62.

¹² *Michalko vs. Slovacia*, nr. cerere 35377/05, 21 decembrie 2010, para 145.

¹³ *Ilijkov vs. Bulgaria*, nr. cerere 33977/96, 26 iulie 2001, para 85.

¹⁴ *Yagci și Sargin vs. Turcia*, nr. cerere 16419/90, 16426/90, 8 iunie 1995, para 52.

trebuie să fie „generale și abstracte”.¹⁵ Instanța trebuie să intre într-un dialog cu părțile privind motivele pentru care ar decide în favoarea arestării și ar respinge cererea de eliberare.¹⁶

CEDO a subliniat și baza legală a hotărârii de arestare preventivă, și anume: (1) riscul ca inculpatul să nu se prezinte la proces;¹⁷ (2) riscul ca inculpatul să distrugă probele sau să intimideze martorii;¹⁸ (3) riscul ca inculpatul să comită alte infracțiuni;¹⁹ (4) riscul ca eliberarea să creeze tulburări ale ordinii publice;²⁰ sau (5) nevoia de a proteja siguranța unei persoane aflate sub investigație în cazuri excepționale.²¹ Simplul fapt de a fi comis o infracțiune nu este suficient motiv pentru ca o persoană să fie pusă sub arest preventiv, indiferent cât de gravă este fapta comisă și cât de solide sunt probele împotriva inculpatului.²² Arestul preventiv dispus din „nevoia de a păstra ordinea publică la adăpost de tulburările provocate de fapta comisă”²³ poate fi legitim doar dacă ordinea publică rămâne într-adevăr sub amenințare. Arestul preventiv nu poate fi prelungit doar pentru că judecătorul se așteaptă la o condamnare cu executare.²⁴

În ceea ce privește riscul fugii, CEDO a clarificat faptul că doar lipsa unui domiciliu stabil²⁵ sau riscul de a primi o condamnare pe termen lung nu justifică dispunerea arestului preventiv.²⁶ Riscul de recidivă poate justifica arestarea preventivă doar dacă există dovezi reale în acest sens;²⁷ lipsa unui loc de muncă sau a legăturilor de familie reprezintă de asemenea dovezi insuficiente.²⁸

iii) Alternative la măsura arestului preventiv

Jurisprudența CEDO a recomandat insistent ca arestul preventiv să fie impus doar ca măsură excepțională. În cazul *Ambruszkiewicz vs. Polonia*,²⁹ Curtea a apreciat că “privarea de libertate a unei persoane este o măsură atât de gravă încât este justificată doar în situațiile în care alte măsuri, mai puțin stringente, au fost luate în considerare și găsite insuficiente pentru protejarea interesului individual sau public, care poate cere ca persoana în cauză să fie deținută. Aceasta

¹⁵ *Smirnova vs. Rusia*, nr. cerere 46133/99, 48183/99, 24 iulie 2003, para 63.

¹⁶ *Buzadj vs. Moldova*, nr. cerere 23755/07, 16 decembrie 2014, para 3.

¹⁷ *Smirnova vs. Rusia*, nr. cerere 46133/99, 48183/99, 24 iulie 2003, para 59.

¹⁸ *Ibid* 17.

¹⁹ *Muller vs. Franța*, nr. cerere 21802/93, 17 martie 1997, para 44.

²⁰ *I.A. vs. Franța*, nr. cerere 28213/95, 23 septembrie 1988, para 104.

²¹ *Ibid* para 108.

²² *Tomasi vs. Franța*, nr. cerere 12850/87, 27 august 1992, para 102.

²³ *I.A. vs. Franța*, nr. cerere 28213/95, 23 septembrie 1988, para 104.

²⁴ *Michalko vs. Slovacia*, nr. cerere 35377/05, 21 decembrie 2010, para 149.

²⁵ *Sulaoja vs. Estonia*, nr. cerere 55939/00, 15 februarie 2005, para 64.

²⁶ *Tomasi vs. Franța*, nr. cerere 12850/87, 27 august 1992, para 87.

²⁷ *Matznetter vs. Austria*, nr. cerere 2178/64, 10 noiembrie 1969, opinia concurentă a Judecătorului Ballardore Pallieri, para 1.

²⁸ *Sulaoja vs. Estonia*, nr. cerere 55939/00, 15 februarie 2005, para 64.

²⁹ *Ambruszkiewicz vs. Polonia*, nr. cerere 38797/03, 4 mai 2006, para 31.

înseamnă că nu e suficient ca privarea de libertate să fie în conformitate cu legile naționale; ea trebuie să fie și necesară, în circumstanțele date.”

În plus, CEDO a subliniat folosirea principiului proporționalității, astfel încât autoritățile să ia în considerare alternative mai blânde înainte de a recurge la încarcerare,³⁰ și să analizeze de asemenea dacă menținerea acuzatului în arest preventiv este indispensabilă”.³¹ O astfel de alternativă este eliberarea inculpatului în statul lui de reședință, sub supraveghere. Statele nu pot justifica arestul preventiv prin statutul de non-apartenență națională a inculpatului, dar trebuie să ia în considerare dacă măsurile de supraveghere sunt suficiente pentru a garanta prezența inculpatului la proces.

iv) Verificarea legalității măsurii arestului preventiv

Arestul preventiv trebuie supus unei verificări periodice,³² pe care oricare dintre părțile implicate (inculpatul, completul de judecată și procurorul) trebuie să o poată iniția.³³ Ședința de verificare a legalității măsurii trebuie să ia forma unei înfățișări contradictorii, cu dezbateri orale, la care egalitatea armelor să fie asigurată.³⁴ Acest lucru presupune acces la dosar,³⁵ care este garantat prin Articolul 7(1) din *Directiva privind dreptul la informare*. Decizia privind prelungirea arestului preventiv trebuie luată cu celeritate și necesitatea de a menține starea de arest trebuie motivată.³⁶ Deciziile anterioare nu trebuie reproduse pus și simplu.³⁷

Atunci când se verifică legalitatea arestului preventiv, CEDO cere ca instanța să ia aminte că există o prezumție în favoarea eliberării³⁸ și că prelungirea stării de arest „poate fi justificată într-un caz dat doar dacă există indicii precise că este o cerință a interesului public care, fără a aduce atingere prezumției de nevinovăție, prevalează în fața regulii respectării libertății individuale menționate în Articolul 5 al Convenției”.³⁹ Autoritățile au datoria constantă de a lua în considerare ce măsuri alternative se pot folosi.⁴⁰

³⁰ *Ladent vs. Polonia*, nr. cerere 11036/03, 18 martie 2008, para 55.

³¹ *Ibid*, para 79.

³² *De Wilde, Ooms and Versyp vs. Belgia*, nr. cerere 2832/66, 2835/66, 2899/66, 18 iunie 1971, para 76.

³³ *Rakevich vs. Rusia*, nr. cerere 58973/00, 28 octombrie 2003, para 43.

³⁴ Vezi mai sus, nota 11.

³⁵ *Wloch vs. Polonia*, nr. cerere 27785/95, 19 octombrie 2000, para 127.

³⁶ Vezi mai sus, nota 3, para 84.

³⁷ Vezi mai sus, nota 13.

³⁸ Vezi mai sus, nota 12, para 145.

³⁹ *McKay vs. Marea Britanie*, nr. cerere 543/03, 3 octombrie 2006, para 42.

⁴⁰ *Darvas vs. Ungaria*, nr. cerere 19574/07, 11 ianuarie 2011, para 27.

v) Implementare

Totuși, jurisprudența CEDO nu este respectată de instanțele naționale, iar țările UE au fost condamnate pentru încălcarea Articolului 5 din Convenție în peste 400 de cazuri între 2010 și 2014.⁴¹

Dincolo de posibilele acțiuni UE pe această temă într-o etapă ulterioară, răspunderea pentru respectarea și promovarea dreptului la un proces echitabil și a dreptului la libertate pentru toți inculpații revine în ultimă instanță Statelor Membre, care trebuie să asigure aplicarea cel puțin a standardelor minime dezvoltate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

3. Arestul preventiv în România

APADOR-CH a fost implicată în activități legate de privarea de libertate de la începutul existenței sale acum 25 de ani. Asociația monitorizează constant condițiile de detenție, abuzurile poliției, precum și legile și practicile care afectează libertatea și siguranța persoanelor. Din experiența organizației, una dintre concluzii este că aresturile poliției și închisorile sunt supraaglomerate, iar una dintre cauze ar putea fi insuficienta utilizare a alternativelor la arestul preventiv.⁴² Acest studiu a fost desfășurat cu dorința de a furniza o analiză a factorilor care determină această practică și soluții pentru corectarea situației. În februarie 2014 au intrat în vigoare noul Cod Penal și noul Cod de Procedură Penală, care introduc noi alternative la arestul preventiv (arest la domiciliu și control judiciar pe cauțiune). În măsura în care metodologia a permis, APADOR-CH a evaluat cum sunt puse în practică prevederile care reglementează alternativele la arest preventiv.

Dincolo de cei direct interesați de recomandările din acest studiu, e important să se facă și o conștientizare pe acest subiect în rândul cetățenilor români în general. Uneori, mediatizarea excesivă a unui caz juridic, doar pe baza referatului de arest preventiv al procurorilor, dezinformează publicul cu privire la scopul și utilizarea arestului preventiv.⁴³

III. Metodologia proiectului de cercetare

1. Metodologie generală

Proiectul de față a fost conceput pentru a crea o mai bună înțelegere a procesului decizional cu privire la arestul preventiv în 10 State Membre ale UE. Studiul s-a desfășurat în 10 State

⁴¹ http://echr.coe.int/Documents/Overview_19592014_ENG.pdf.

⁴² APADOR-CH (2014), Comentarii cu privire la proiectul Codului de Procedură Penală, http://www.apador.org/publicatii/comentarii_proiect_cod_penal.pdf, p. 3.

⁴³ Discursul Președintelui României, domnul Klaus Iohannis, la ședința plenului Consiliului Superior al Magistraturii, 6 ianuarie 2015, http://presidency.ro/index.php?_RID=det&tb=date&id=15406&PRID=search.

Membre cu sisteme juridice diferite (drept comun și drept civil), tradiție și moștenire juridică diferită (de exemplu influențe sovietice, romane și napoleoniene), situații economice diferite și, important, folosire extrem de variată a arestului preventiv în procesul de urmărire penală (de exemplu 12,7% din numărul persoanelor private de libertate din Irlanda nu au fost condamnate⁴⁴, în timp ce în Olanda 39,9% din totalul acestora nu au fost condamnate încă⁴⁵). Alegerea țărilor participante permite identificarea bunelor și relelor practici și propunerea unei reforme la nivel național, precum și dezvoltarea unor recomandări care să asigure standarde minime sporite pe tot cuprinsul Uniunii Europene. Rapoartele individuale de țară, concentrate pe situația din fiecare stat participant, vor furniza informații de profunzime pentru raportul regional, care va scoate în evidență problemele comune întregii regiuni și va sublinia exemplele de bune practici, oferind o înțelegere complexă, pan-europeană, a procesului decizional cu privire la măsura arestului preventiv.

Cinci instrumente de cercetare au fost dezvoltate pentru a obține o perspectivă de detaliu în procesul decizional din fiecare țară, considerând că aceasta va permite a) analizarea deficiențelor din procesul decizional privind arestul preventiv, înțelegerea cauzelor unor rate mari a arestărilor preventive din unele țări și b) evaluarea similarităților și diferențelor dintre diferitele sisteme juridice; și c) formularea unor recomandări substanțiale care să îi ghideze pe decidenții din domeniul politicilor publice în efortul lor de reformare.

Cele cinci stadii ale cercetării au fost, după cum urmează:

- (1) Cercetare documentară, în cursul căreia partenerii au examinat legislațiile naționale și procedurile practice referitoare la arestul preventiv, au colționat statisticile disponibile cu privire la utilizarea arestului preventiv și a alternativelor disponibile, precum și informația cu privire la reformele legislative recente sau așteptate.
Pe baza acestei documentări, Fair Trials și partenerii săi au pregătit instrumentele de cercetare care – cu mici adaptări pentru condițiile specifice din fiecare țară – să exploreze practicile și motivațiile care stau la baza hotărârilor de arest preventiv și să dezvăluie percepțiile actorilor implicați în toate țările participante la studiu.
- (2) Un sondaj printre apărători, care i-a întrebat pe avocați despre experiențele lor în materie de proceduri și fond la ședințele de judecată pentru arest preventiv.
- (3) Monitorizarea ședințelor de judecată care au avut în vedere măsura arestului preventiv, prin care s-a obținut o perspectivă unică asupra procedurilor folosite la acest tip de ședință, precum și asupra fondului observațiilor și argumentelor aduse de avocați și procurori.

⁴⁴ <http://www.prisonstudies.org/country/ireland-republic>, date furnizate de International Centre for Prison Studies, 18 iunie 2015.

⁴⁵ <http://www.prisonstudies.org/country/netherlands>, date furnizate de International Centre for Prison Studies, 18 iunie 2015.

- (4) Analiza de dosare, care le-a permis cercetătorilor o mai bună înțelegere asupra cazurilor de arest preventiv, spre deosebire de imaginea superficială obținută prin monitorizarea ședințelor de judecată.
- (5) Interviuri structurate cu judecători și procurori, care au surprins intențiile și motivațiile lor în cazurile care au implicat decizii privind arestarea preventivă. Pe lângă întrebările comune tuturor țărilor participante la studiu, cercetătorii au creat și întrebări specifice pentru fiecare țară, în vederea analizei problemelor locale specifice.

2. Metodologia în România

Potrivit metodologiei descrise mai sus, cercetarea documentară a avut loc în prima etapă, pentru a oferi o privire de ansamblu asupra legislației referitoare la arestul preventiv și a informațiilor statistice disponibile. În acest scop, APADOR-CH a analizat Constituția, Codul Penal și Codul de Procedură Penală, colectând informații cu ajutorul cererilor trimise în baza Legii liberului acces la informații de interes public (544/2001). Pe parcursul acestui raport de țară, se fac referiri la toate hotărârile relevante ale CEDO împotriva României pentru încălcări ale Articolului 5 (dreptul la libertate și la siguranță) din Convenție.

Pentru a obține date statistice referitoare la arestul preventiv, au fost trimise cereri de informații către autorități publice precum: Administrația Națională a Penitenciarelor, Consiliul Superior al Magistraturii, Ministerul Justiției, Inspectoratul General al Poliției Române, Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție. În cazul unora din cererile de informații nu au existat date disponibile sau nu s-au primit răspunsuri.

Datele despre practica arestului preventiv în România provin și dintr-un sondaj pe această temă la care au participat 23 de avocați ai apărării (vezi Anexa 1). Cu toate că au fost trimise 150 de chestionare prin e-mail și prin poștă, majoritatea răspunsurilor primite au fost de la avocați care mai cooperaseră anterior cu APADOR-CH sau care erau cunoștințe personale ale membrilor organizației. Din nefericire, în pofida tuturor eforturilor, rata răspunsurilor a fost mică. 56,5% dintre avocații care au completat sondajul lucrează în București, iar restul în județe din toată țara.

APADOR-CH a studiat și dosare (care au fost închise în perioada 2010-2014) în care s-a dispus măsura arestului preventiv (un total de 67 de la 5 instanțe diferite – Tribunalul București, Tribunalul Cluj, Tribunalul Giurgiu, Tribunalul Ialomița și Tribunalul Prahova). Analiza a avut loc între octombrie 2014 și martie 2015 (vezi Anexa 2). Accesul la dosare a depins integral de bunăvoința președinților de tribunal.

În plus, reprezentanții APADOR-CH au petrecut un total de 8 zile (în perioada februarie-aprilie 2015) la Tribunalul București, monitorizând 19 ședințe de judecată. Toate au inclus verificarea legalității menținerii stării de arest preventiv, care este o obligație a instanței (printre ele nu s-a numărat nicio hotărâre inițială de arest preventiv) (Anexa 3). În România, înfățișările din faza de urmărire penală nu sunt deschise publicului, și de aceea se poate asista doar la ședințele care au loc după ce cazul este transferat de la parchet la judecător, pentru o primă înfățișare și o hotărâre în fond. Colectarea de date în acest fel s-a dovedit a fi o provocare consumatoare de timp. În pofida planificării, nu a fost posibilă monitorizarea mai multe ședințe. Demersul a fost

imprevizibil, în unele zile înfățișările pentru arest preventiv programate nu au avut loc și în două situații judecătorul a amânat toate ședințele.

În cadrul acestei cercetări au fost intervievați 6 judecători și 2 procurori (în aprilie și mai 2015). Cinci dintre judecători își desfășoară activitatea la Tribunalul București, iar unul la Înalta Curte de Casație și Justiție. Președintele Tribunalului București (care a fost abordat printr-o scrisoare, urmată de o discuție cu privire la proiect) a facilitat cinci interviuri cu judecătorii, în timp ce al șaselea a fost organizat printr-o conexiune profesională a APADOR-CH.

Obținerea de interviuri cu procurorii s-a dovedit extrem de dificilă. O posibilă explicație a acestui fapt este că perioada în care a fost aplicată metodologia a coincis cu tulburările politice legate de faptul că multe persoane cu funcții publice au fost trimise în arest preventiv pe baza unor acuzații de corupție.⁴⁶ Au avut loc încercări eșuate de a aborda procurori prin intermediul președintelui Tribunalului București. Cereri de interviu au fost trimise prin e-mail către procurorii-șefi ai parchetelor de pe lângă judecătoriile sectoarelor 1, 2, 3, 4, 5 și 6 din București; către prim-procurorul Parchetului de pe lângă Curtea de Apel București; către prim-procurorii parchetelor de pe lângă tribunalele din Giurgiu, Ialomița și Prahova. Singurele răspunsuri primite au fost de la doi procurori ai Parchetului de pe lângă Tribunalul din Giurgiu, care au fost ulterior intervievați.

Pe lângă întrebările comune care au alcătuit cea mai mare parte a interviurilor în toate cele 10 țări participante la acest studiu, APADOR-CH a adăugat și un număr de întrebări specifice țării⁴⁷.

Trebuie precizat de la bun început că cercetarea are limitări metodologice. Ea nu include analize de dosare care să arate cum sunt utilizate alternativele la arestul preventiv. Conține doar două interviuri cu procurori (deci un eșantion nereprezentativ) și prea puține zile (opt) de monitorizare a ședințelor de judecată de la Tribunalul București. Lipsa de răspândire geografică a monitorizării ședințelor de judecată a fost la rândul său un factor limitator, precum și faptul că nu a fost posibil accesul la decizia inițială privind arestul preventiv, ci doar la procedurile de verificare a legalității menținerii/revocării măsurii. În plus, nu toate autoritățile publice au furnizat informațiile solicitate. Cu toate aceste deficiențe metodologice, APADOR-CH a obținut suficiente date cu privire la practica arestului preventiv ca să poată atrage atenția asupra acelor situații și probleme recurente care nu sunt în conformitate cu legile naționale și cu Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Și, având în vedere problemele identificate, să facă recomandări către actorii relevanți, cu speranța că vor îmbunătăți modul în care este folosit arestul preventiv în România.

⁴⁶ Mediafax (2014) <http://www.mediafax.ro/social/sefa-diicot-alina-bica-a-fost-arestata-in-dosarul-despagubirii-de-la-anrp-foto-13617967>, articol despre faptul că Procurorul-șef al Direcției de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism a fost arestat preventiv pe 22 noiembrie 2014 într-un dosar de corupție.

⁴⁷ Chestionarul pentru judecători includea întrebări precum: „Cât de importantă este audierea inculpatului și cât de importantă este studierea conținutului dosarului atunci când luați decizia de arest preventiv? Se poate estima un procentaj aproximativ?”, în timp ce chestionarul pentru procurori se referea la aspecte precum „Luați în considerare condițiile de detenție atunci când propuneți arestul preventiv?”.

IV. Contextul

România este situată în sud-estul Europei, are o suprafață totală de 237.500 km² și o populație de circa 20.000.000. Peste 2.000.000 de români trăiesc în afara granițelor. Potrivit ultimului recensământ, cele mai numeroase grupuri minoritare sunt maghiarii (6,5% din populație) și romii (3,2%). România este organizată din punct de vedere administrativ în 40 de județe și Municipiul București. Bucureștiul este capitala țării și cel mai mare oraș.

Principalele probleme sociale cu care se confruntă românii sunt nivelul scăzut de trai și rata șomajului. Venitul mediu net pe economie a fost de circa 420 € în aprilie 2015⁴⁸. La sfârșitul primului trimestru al anului 2015, 655.000 de persoane erau fără loc de muncă (7,4% din populația activă)⁴⁹.

România este o republică constituțională cu un sistem parlamentar bicameral multipartit. Președintele țării este ales prin vot direct, popular, pentru cel mult două mandate de cinci ani. El sau ea reprezintă statul român în chestiuni de politică externă și este comandantul forțelor armate. Președintele numește primul ministru care conduce guvernul; premierul este în general liderul partidului cu majoritate de locuri în Parlament.

România are un sistem de drept civil. Puterea judecătorească este exercitată de Înalta Curte de Casație și Justiție și de celelalte instanțe create prin lege: curți de apel, tribunale și judecătoria. Atât Constituția țării cât și legile garantează independența judecătorilor. Parchetele sunt create pe lângă instanțe, independente în raport cu acestea, dar sub controlul ierarhic al Ministerului Justiției. Consiliul Superior al Magistraturii (CSM) este instituția care garantează independența judiciară. Competențele privind administrarea justiției ca serviciu public țin de Ministerul Justiției. Avocații sunt organizați ca profesie liberală și au propria lor asociație – Uniunea Națională a Barourilor din România, precum și barouri locale la nivelul fiecărui județ. Curtea Constituțională asigură respectarea prevederilor Constituției de către normele legislative. Cu toate că nu face parte din sistemul judiciar, deține un rol cheie în asigurarea respectării statului de drept.

Noile coduri în materie penală au intrat în vigoare în februarie 2014. Cu toate că ele au introdus unele măsuri binevenite (precum arestul la domiciliu), codurile sunt imperfecte și au fost deja modificate de mai multe ori. După cum se va arăta în prezentul raport (în legătură cu cazul de la Vaslui⁵⁰), societatea românească - presa, politicienii și publicul deopotrivă – nu înțelege chestiunile legate de arestul preventiv, iar când se ivesc situații în care se propune această măsură, nu pot avea discuții echilibrate, raționale și decente pe această temă.

⁴⁸<http://cursdeguvernare.ro/salariul-mediu-net-420-de-euro-nominal-si-aproape-900-de-euro-ca-putere-de-cumparare-occidentala.html>.

⁴⁹ <http://www.mediafax.ro/social/rata-somajului-a-crescut-in-primul-trimestru-la-7-4-14488589>.

⁵⁰ Vezi pagina 35 din prezentul raport de țară.

1. Cadrul legislativ pentru arestul preventiv

Constituția și Codul de Procedură Penală (CPP) reprezintă cadrul legislativ pentru dispunerea arestului preventiv în România. În acest raport, arestul preventiv este definit ca perioada dintre momentul arestării inițiale de către poliție/procuror și momentul pronunțării sentinței definitive.⁵¹ Dacă inculpatul este eliberat în timpul procesului, este vorba de perioada între momentul arestării și cel al eliberării. Constituția nu menționează explicit motivele pe baza cărora se poate propune arestarea preventivă a unui inculpat, ci trasează doar regulile generale privind privarea de libertate în articolul 23, dedicat libertăților individuale. Articolul stabilește că reținerea de către poliție nu poate depăși 24 de ore – aceasta este limita măsurii de reținere.⁵²

În ceea ce privește o persoană aflată în custodia poliției, dacă procurorul consideră că aceasta trebuie să rămână în arest preventiv și după 24 de ore, el trebuie să notifice judecătorul cu 6 ore înainte de expirarea termenului, cerându-i să pună persoana sub arest preventiv.⁵³ În acest caz, judecătorul trebuie să se pronunțe cu privire la propunerea procurorului în termenul de 24 de ore.⁵⁴ Datorită perioadei de reținere de maximum o zi prevăzută de Constituție, data arestării e aproape întotdeauna și data primei înfățișări. Acesta este un aspect procedural respectat în practică.⁵⁵

Legea din România permite unui judecător să dispună arestarea preventivă dacă se probează o suspiciune rezonabilă că există riscul ca inculpatul să fugă, că e probabil să intervină în investigație sau să sustragă probe⁵⁶ sau că reprezintă o amenințare la adresa ordinii publice, existând riscul de recidivă dacă nu se aplică această măsură.⁵⁷

⁵¹ Motivul pentru care APADOR-CH a ales să definească arestul preventiv ca fiind perioada dintre reținerea inițială și pronunțarea unei sentințe definitive este deoarece regimul de detenție nu se schimbă după pronunțarea primei instanțe. Mai precis, până la pronunțarea unei condamnări definitive și irevocabile, deținutul rămâne în arestul poliției sau într-o secție specială pentru arest preventiv din penitenciar, unde nu beneficiază de aceleași drepturi ca persoanele condamnate.

⁵² Constituția României, articolul 23 (4).

⁵³ CPP, articolul 209 (16).

⁵⁴ CPP, articolul 225 (2).

⁵⁵ Pe baza informațiilor culese din analiza a 67 de dosare.

⁵⁶ CPP, articolul 223 (1) “inculpatul încearcă să influențeze un alt participant la comiterea infracțiunii, un martor ori un expert sau să distrugă, să altereze, să ascundă ori să sustragă mijloace materiale de probă sau să determine o altă persoană să aibă un astfel de comportament; inculpatul exercită presiuni asupra persoanei vătămate sau încearcă să realizeze o înțelegere frauduloasă cu aceasta”.

⁵⁷ CPP, articolul 223 (2), “Măsura arestării preventive a inculpatului poate fi luată și dacă din probe rezultă suspiciunea rezonabilă că acesta a săvârșit o infracțiune intenționată contra vieții, o infracțiune prin care s-a cauzat vătămarea corporală sau moartea unei persoane, o infracțiune contra securității naționale prevăzută de Codul Penal, o infracțiune de trafic de stupefiante, trafic de arme, trafic de persoane, acte de terorism, spălare a banilor, falsificare de monede ori alte valori, șantaj, viol, lipsire de libertate, evaziune fiscală, ultraj, ultraj judiciar, infracțiuni de corupție, o infracțiune săvârșită prin mijloace de comunicare electronică sau o altă infracțiune, pentru care legea prevede pedeapsa închisorii de cinci ani ori mai mare și, pe baza evaluării gravității faptei, a modului și circumstanțelor de comitere a acesteia, a anturajului și mediului din care acesta provine, a antecedentelor penale și a altor împrejurări privitoare la inculpat, se constată că privarea sa de libertate este necesară pentru înlăturarea unei stări de pericol pentru ordinea publică”.

Principiul de a aplica această măsură doar în ultimă instanță este menționat de CPP, care precizează că orice lipsire de libertate trebuie aplicată doar ca o excepție și în conformitate cu legea.⁵⁸ Arestul preventiv nu este niciodată obligatoriu.

Noile coduri⁵⁹ stipulează durata maximă a arestului preventiv, depinzând dacă este impus în faza de urmărire penală sau în faza de judecată a procesului penal. În timpul urmăririi penale, durata maximă nu poate depăși 180 de zile.⁶⁰ În timpul procesului, arestul preventiv nu poate avea o durată mai mare de jumătate din pedeapsa maximă prevăzută de lege pentru fapta la care este încadrat inculpatul și nu poate depăși cinci ani.⁶¹

În plus, CPP a introdus un set de noi instituții care influențează procesul decizional cu privire la arestul preventiv. Judecătorul de drepturi și libertăți va decide cu privire la propunerea procurorilor în faza de urmărire penală. La încheierea acestei etape, începe o fază intermediară înainte de proces, faza de cameră preliminară. Judecătorul de cameră preliminară va analiza doar legalitatea probelor obținute (cu alte cuvinte, va decide dacă probele pot fi folosite în instanță).⁶² Atât judecătorul de drepturi și libertăți cât și cel de cameră preliminară pot dispune arestarea preventivă a inculpatului, cât timp cazul se află în responsabilitatea lor.⁶³

CPP oferă și alternative la măsura arestului preventiv: control judiciar⁶⁴, control judiciar pe cauțiune⁶⁵ și arest la domiciliu⁶⁶ (cauțiunea și arestul la domiciliu au fost cele mai importante adăugiri la CPP din 2014). Aceste prevederi vor fi discutate mai amănunțit în capitolul dedicat măsurilor alternative.

Mai jos, o diagramă ce ilustrează procesul decizional cu privire la măsura arestului preventiv:⁶⁷

⁵⁸ CPP, articolul 9 (2).

⁵⁹ Nu se vor analiza pe larg prevederile fostului CPP, cu toate că analiza de dosare a avut în vedere perioada 2011-2013. Aceasta pentru că nu au avut loc modificări substanțiale, criteriile juridice și constituționale pentru aplicarea măsurii arestului preventiv fiind aceleași. Singura diferență notabilă este introducerea arestului la domiciliu ca alternativă la arestul preventiv și faptul că a fi recidivist reprezenta un motiv suficient pentru a fi arestat preventiv (totuși, prevederea era rar folosită și de aceea a și fost eliminată în noul Cod Penal).

⁶⁰ CPP, articolul 236 (4).

⁶¹ CPP, articolul 239 (1).

⁶² CPP, articolul 54.

⁶³ CPP, articolul 238.

⁶⁴ CPP, articolul 215.

⁶⁵ CPP, articolul 216, 217.

⁶⁶ CPP, articolul 218 (3).

⁶⁷ Infografic realizat de Cosmin Pojoranu.

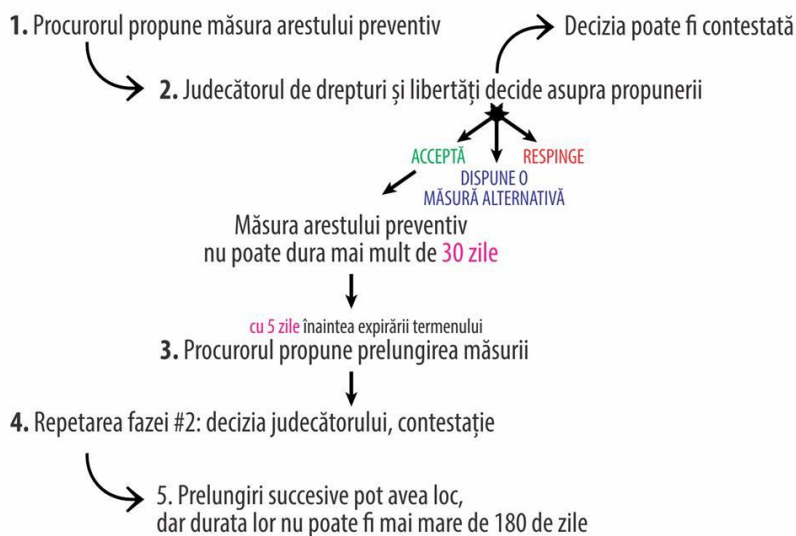
PROCESUL DECIZIONAL CU PRIVIRE LA MĂSURA ARESTULUI PREVENTIV



Există 3 etape ale procesului decizional
Arestul preventiv poate fi dispus de 3 judecători,
fiecare corespunzător unei etape

FAZĂ	JUDECĂTOR
urmărire penală	judecătorul de drepturi și libertăți
cameră preliminară	judecătorul de cameră preliminară
proces	complet de judecători

ÎN TIMPUL URMĂRIII PENALE



ÎN TIMPUL PROCEDURII DE CAMERĂ PRELIMINARĂ

Ex officio sau la propunerea procurorului măsura poate fi dispusă de judecătorul de cameră preliminară în baza aceluiași temeiuri legale și în aceleași condiții ca și arestarea preventivă dispusă de judecătorul de drepturi și libertăți (același ciclu: decizie, contestație)

ÎN TIMPUL PROCESULUI PENAL

În această etapă un complet de judecători poate dispune măsura arestului preventiv; necesitatea menținerii ei trebuie verificată periodic, într-un interval de maxim 60 de zile. Durata arestării preventive nu poate depăși jumătate din pedeapsa maximă prevăzută de lege pentru fapta imputată și nu poate depăși 5 ani (același ciclu: decizie, contestație)

Dacă durata arestului preventiv expiră sau temeiurile în baza cărora a fost dispusă măsura dispar, aceasta trebuie revocată.

Decizia de a plasa un inculpat sub arest preventiv este luată de un judecător, în cursul unei înfățișări la care trebuie să fie prezenți și procurorul și avocatul apărării. Inculpatul are dreptul să participe și el, cu toate că prezența sa nu este obligatorie.⁶⁸ Avocatul apărării poate – la cerere – să obțină acces la dosar înaintea primei înfățișări cu privire la arestul preventiv.

Decizia poate fi contestată în termen de 48 de ore de la pronunțare sau din momentul în care i-a fost adusă la cunoștință inculpatului (dacă nu a fost prezent la înfățișare). Apelul nu suspendă executarea ordinului de arestare. Instanța trebuie să se pronunțe asupra apelului în cadrul unei ședințe (la care procurorul trebuie să fie prezent, iar deținutul și avocatul său au dreptul să fie prezenți), în termen de cinci zile.⁶⁹

Dacă se dispune arestarea preventivă, inculpatul poate cere înlocuirea măsurii atunci când motivele pentru care a fost aplicată nu mai există sau când intervin noi circumstanțe care cer o măsură mai indulgentă.⁷⁰ Pentru a obține înlocuirea arestului preventiv cu o altă măsură preventivă, inculpatul trebuie să-i adreseze judecătorului o cerere oficială, scrisă⁷¹. Instanța competentă se va pronunța asupra cererii după audierea acestuia – la înfățișare, inculpatul are dreptul să fie prezent împreună cu avocatul său, iar prezența procurorului este obligatorie.⁷²

După cum s-a menționat anterior, în cursul etapei de urmărire penală, durata arestului preventiv nu poate depăși 180 de zile. Ordinul de arestare poate acoperi maximum 30 de zile⁷³ și poate fi prelungit repetat, pe perioade de 30 de zile. În faza de cameră preliminară, legalitatea arestului preventiv trebuie verificată periodic, și nu mai târziu de fiecare 30 de zile, dacă motivele pentru care a fost dispus se mențin.⁷⁴ În faza de judecată, judecătorul va verifica dacă motivele pentru care a fost dispusă arestarea preventivă se mențin, nu mai târziu de odată la fiecare 60 de zile.⁷⁵ Verificarea se face de către același judecător în fiecare etapă a procedurii penale. Apelul poate fi depus în 48 de ore de la pronunțare (sau de când decizia i-a fost comunicată inculpatului, dacă acesta nu a fost prezent). Apelul este direcționat către instanța care a dispus arestul preventiv, iar autoritatea respectivă trimite apelul, împreună cu toată documentarea cazului, în termen de 48 de ore, spre instanța superioară⁷⁶. Aceasta trebuie să se pronunțe în privința apelului în termen de 5 zile de la depunerea acestuia.

Este obligatoriu ca inculpatul să fie reprezentat la înfățișările privind arestul preventiv – fie de un avocat ales fie, dacă nu își poate permite, de un avocat din oficiu.⁷⁷ Orice persoană aflată în arestul poliției sau în arest preventiv are dreptul de a vorbi cu avocatul său.⁷⁸ Întâlnirea este

⁶⁸ CPP, articolul 225(4-6).

⁶⁹ CPP, articolele 204, 205.

⁷⁰ CPP, articolul 242 (1).

⁷¹ CPP, articolul 242 (5).

⁷² CPP, articolul 242 (8-9).

⁷³ CPP, articolul 233 (1), articolul 238 (1).

⁷⁴ CPP, articolul 207 (6).

⁷⁵ CPP, articolul 208 (4).

⁷⁶ CPP, articolul 204, 206.

⁷⁷ CPP, articolul 225 (5).

⁷⁸ CPP, articolul 89.

confidențială și trebuie supravegheată exclusiv vizual, fără ca discuția să fie înregistrată sau interceptată.⁷⁹

O nouă prevedere în Legea privind executarea pedepselor privative de libertate⁸⁰ stipulează că persoanele aflate în arest preventiv pot primi vizitatori și pot vorbi cu presa doar cu aprobarea procurorului care investighează cazul. În unele centre de arest ale poliției, s-a interpretat că asta înseamnă că persoanele private de libertate pot vorbi cu avocatul doar cu permisiunea procurorului, așa cum s-a întâmplat la Mureș⁸¹, unde parchetul a emis o regulă care prevedea că un deținut are nevoie de permisiunea procurorului pentru vizite din partea familiei și ale avocatului. Aceasta contravine dreptului de a intra în contact cu avocatul, care este o parte esențială a dreptului la un proces echitabil. Încalcă și prevederile Directivei 2013/48/EU privind dreptul de a avea acces la un avocat în cadrul procedurilor penale. Această regulă a fost folosită și pentru a împiedica reprezentantul APADOR-CH să stea de vorbă cu persoanele private de libertate din Centrul de Reținere și Arestare Preventivă Mureș. De asemenea, la Iași⁸², poliția a permis echipei de monitorizare să stea de vorbă cu un deținut doar după ce procurorul a confirmat, telefonic, că se poate. Se recomandă aplicarea reală a Directivei, pentru a se evita repetarea unor astfel de situații.

Doar două dintre directivele privind drepturile procedurale – Directiva privind dreptul la informare (2012/13/ EU) și Directiva privind dreptul de a avea acces la un avocat (2013/48/EU) au fost transpuse în legislația națională. Prima le garantează inculpaților o informare minimală cu privire la drepturile lor și la acuzațiile care li se aduc. De exemplu, articolul 7 (1) al primei directive menționate stipulează că persoana arestată sau reținută sau avocatul acesteia trebuie să aibă acces de la bun început la documentația de caz, astfel încât legalitatea arestului preventiv să poată fi contestată efectiv.⁸³ Cea de-a doua le asigură un drept elementar la apărare: accesul la un avocat. Nu există studii de evaluare a modului în care cele două directive sunt aplicate în practică, dar pe baza experiențelor APADOR-CH menționate mai sus, se poate constata că unele practici le încalcă.

Directiva privind dreptul la interpretare și traducere (2010/64/EU) nu este încă parte a legislației românești. Scopul ei este de a îmbunătăți dreptul la un proces echitabil și dreptul la apărare garantate de Convenție pentru persoanele care nu vorbesc sau nu înțeleg limba în care se desfășoară procedura penală.⁸⁴ Dreptul la interpretare și traducere trebuie să le fie garantat persoanelor din momentul în care au fost informate că sunt inculpați sau acuzați de o infracțiune și până la încheierea procedurii penale.⁸⁵ Astfel, interpretarea trebuie să fie disponibilă pentru

⁷⁹ Ibid 78.

⁸⁰ Legea 254/2013, articolul 110 (2).

⁸¹ Vezi raportul complet în limba română la: <http://www.apador.org/raport-asupra-vizitei-in-centrul-de-retinere-si-arestare-preventiva-mures/> (vizitat ultima dată pe 3 septembrie 2014).

⁸² Vezi raportul complet în limba română la: <http://www.apador.org/raport-asupra-vizitei-in-centrul-de-retinere-si-arestare-preventiva-din-subordinea-inspectoratului-de-politie-al-judetului-iasi/> (vizitat ultima dată pe 3 septembrie 2014).

⁸³ Directiva privind dreptul la informare (2012/13/EU), <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:142:0001:0010:en:PDF>.

⁸⁴ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:280:0001:0007:en:PDF>.

⁸⁵ Directiva privind dreptul la interpretare și traducere (2010/64/EU), articolul 1.

persoanele care doresc să comunice cu avocații lor despre orice depozitie sau audiere de pe parcursul procedurii penale.⁸⁶ Există obligația furnizării de traduceri scrise, cel puțin pentru documentele cele mai importante (ordinul de arestare, actul de acuzare, hotărârea).⁸⁷ Persoanele în cauză trebuie să aibă dreptul de a contesta orice hotărâre prin care le sunt refuzate aceste drepturi și de a se depune plângere cu privire la calitatea interpretării și traducerii.⁸⁸ Directiva prevede și crearea unui registru cu datele traducătorilor și interpreților independenți calificați.⁸⁹

În nici unul din dosarele analizate și în nici una din ședințele de judecată monitorizate nu a fost cazul ca inculpații să aibă nevoie de traducere sau interpretare, deci nu se poate trage o concluzie cu privire la felul în care e garantat acest drept la apărare pentru oamenii care nu vorbesc sau nu înțeleg limba de desfășurare a procesului penal. Abia pe 15 ianuarie 2015, Ministerul Justiției a publicat un proiect de lege cu privire la traducătorii și interpreții judiciari. Scopul lui declarat a fost de a reforma profesia traducătorilor judiciari autorizați și activitatea acestora în conformitate cu Directiva. Pe 25 martie, proiectul de lege a fost supus dezbaterii publice și pe 19 august a fost adoptat de guvern fiind, la momentul redactării acestui raport⁹⁰, în curs de a fi trimis la Parlament pentru a fi dezbătut și adoptat. APADOR-CH cere Parlamentului României să transpună cât mai curând posibil această Directivă, de mult necesară, în legislația națională. Lipsa reglementărilor privind calitatea traducerii și interpretării în timpul procedurii penale ridică întrebări serioase cu privire la modul în care sunt protejate drepturile persoanelor care nu vorbesc/înțeleg limba procesului penal.

Cu privire la costurile arestului preventiv, potrivit datelor Asociației Naționale a Barourilor din România (A.N.B.R.), în ultimii 5 ani, România a cheltuit un total de 154.481.466 RON (aproximativ 34 milioane €)⁹¹ pentru avocații din oficiu numiți în timpul urmăririi penale. Nu a fost posibil să se estimeze cât din această sumă a fost cheltuită strict pe cazurile de arest preventiv. Nu există date oficiale disponibile din partea Ministerului Justiției cu privire la onorariile avocaților din oficiu. Potrivit informațiilor din publicațiile juridice, actualele onorarii ale avocatului din oficiu care lucrează în sistemul de justiție penală (pe baza protocolului din 2008 dintre Minister și A.N.B.R.) variază între 100 și 400 lei (22-90 € respectiv) pe caz.⁹² Avocatul primește suma o singură dată, indiferent de durata procesului.⁹³ Se prevede ca în viitorul apropiat (2015) onorariile să crească între un minimum de 230 lei (aproximativ 53 €) și un maximum de 920 lei (aproximativ 208 €) pe caz.⁹⁴

⁸⁶ Ibid. articolul 2

⁸⁷ Ibid. articolul 3.

⁸⁸ Ibid. articolul 2 (5).

⁸⁹ Ibid. articolul 5 (2).

⁹⁰ 20 august 2015.

⁹¹ Date ale Ministerului Justiției, obținute de APADOR-CH pe 8.09.2014 ca urmare a unei cereri în baza Legii 544/2001.

⁹² Lumea Justiției, Mai mulți bani pentru avocații din oficiu, 27 iulie 2014, <http://www.luju.ro/avocati/barouri/mai-multi-bani-pentru-avocatii-din-oficiu-unbr-propune-un-nou-protocol-cu-ministerul-justitiei-privind-remuneratiile-acordate-pentru-asistenta-juridica-onorariile-cresc-in-unele-cazuri-de-zece-ori-fata-de-protocolul-din-2008-in-materie-penala-cel-mai-mic->.

⁹³ Ibid 92.

⁹⁴ Cluj Just, Onorariile avocaților din oficiu s-ar putea modifica anul acesta. Vezi sumele propuse, 22 ianuarie 2015, <http://www.clujjust.ro/onorariile-avocatorilor-din-oficiu-s-ar-putea-modifica-anul-acesta-vezi-sumele-propuse/>.

Onorariile avocaților privați din România sunt confidențiale și nu există suficiente informații disponibile pentru o comparație comprehensivă între onorariul avocaților din oficiu și al celor privați din sistemul justiției penale. Dar având în vedere că aceștia din urmă pot încasa, de exemplu, 500 lei (113 €) pe o oră de consultație⁹⁵, e foarte clar că există o discrepanță majoră între nivelul onorariilor celor două tipuri de avocați. Avocații din oficiu câștigă pe toată durata unui proces mai puțin decât un avocat privat într-o oră de consultație. Am menționat deja că venitul mediu net în aprilie 2015 a fost de 420 €, așa că, în general, un avocat particular nu este accesibil oricui.

2. Date statistice despre arestul preventiv

Tabelul de mai jos arată procentul de persoane care ajung în arest preventiv după ce au fost reținute (cifre furnizate de Inspectoratul General al Poliției Românie (IGPR)⁹⁶:

Anul	2010	2011	2012	2013	2014
Nr. de persoane în arestul poliției (24 h)	11.860	13.117	14.416	14.549	7.578
Nr. de persoane în arest preventiv	6.299	6.068	5.717	5.909	2.658
Procentul de persoane care ajung în arest preventiv după ce au fost reținute	53%	46%	40%	41%	35%

Raportul anual al Administrației Naționale a Penitenciarelor furnizează la rândul său următoarele cifre⁹⁷:

Anul	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Numărul total al deținuților	26.212	26.716	28.244	30.694	31.817	33.434	30.156
Nr. de persoane în arest preventiv și condamnate în prima instanță (nr. absolut)	3.112	4.430	4.630	3.313	3.179	3.447	2.514
Nr. de persoane în arest preventiv și condamnate în prima instanță (procent)	11,87%	16,5%	16,39%	10,79%	9,99%	10,31%	8,34%

Trebuie adăugat că, potrivit raportului citat mai sus, deficitul de locuri de detenție (la 4 m² per deținut) era de 11.170 de locuri la 31 decembrie 2014.⁹⁸ Mai exact, 30.156 de deținuți împărțeau 18.986 de locuri de 4 m², cu o rată de supraaglomerare de 159%.

⁹⁵ Onorarii estimative avocațiale, <http://www.avocat-consultanta.com/colaborare/onorarii-avocat/onorarii-estimative-avocatiale/>, septembrie 2015.

⁹⁶ Date de la IGPR, obținute de APADOR-CH pe 17.09.2014 ca urmare a unei cereri în baza Legii 544/2001.

⁹⁷ 2014 Raportul anual al Administrației Naționale a Penitenciarelor, p. 3, disponibil în limba engleză la: <http://www.anp.gov.ro/documents/10180/4605968/Activity+Report+2014+NAP.pdf/ea7c0dbd-26e9-4ad3-99fa-c220548480a1> (ultima vizită pe 22 iulie 2015).

Toate aceste surse identifică fluctuații importante ale raportului dintre arestații preventiv și numărul total al deținuților. Ele pot fi explicate atât prin prisma modificărilor legislative cât și din punct de vedere sociologic. Creșterea raportului din 2009 poate fi explicată printr-o modificare a CP, care a sporit limitele anumitor pedepse. Conform CPP în vigoare la acea dată, arestul preventiv putea fi aplicat dacă pedeapsa prevăzută de lege pentru fapta incriminată era mai mare de 4 ani.⁹⁹ O altă posibilă cauză a fost creșterea reală a comportamentului infracțional pe fundalul crizei economice. Scăderea petrecută începând cu 2011 se datorează unei legi menite să accelereze procedurile judiciare. Cea mai recentă scădere poate fi explicată prin intrarea în vigoare a noului CP la începutul anului 2014.

Potrivit datelor de la Ministerul Public, 961 de persoane au fost trimise în judecată în 2014 și 4.226 au fost plasate în arest preventiv (cu 37,6% mai puține decât în 2013).¹⁰⁰ Un număr de 1.418 inculpați au fost achitați, din care 63 s-au aflat în arest preventiv (cu 57% mai mulți decât în 2013). Instituția sugerează că scăderea numărului de arestați preventiv e cauzată pe de-o parte de scăderea limitelor maxime ale pedepselor pentru unele infracțiuni și pe de altă parte de folosirea mai frecventă a măsurilor alternative. Cu alte cuvinte, CPP stipulează că arestul preventiv poate fi aplicat dacă pedeapsa prevăzută de lege pentru fapta de care este acuzat inculpatul depășește 5 ani¹⁰¹. Totuși, limita maximă a unor pedepse a scăzut. Acest fapt, combinat cu prevederea unor măsuri alternative, a dus la o scădere a numărului de arestări preventive.

Potrivit datelor de la Parchetul General, numărul anual de inculpați plasați în arest preventiv în perioada 2009-2014 este după cum urmează:¹⁰²

Anul	Nr. de suspecți puși sub acuzare		Nr. de suspecți care nu au fost puși sub acuzare		Nr. total de persoane cu propunere de arestare preventivă	Nr. total de persoane în arest preventiv	Procent de propuneri de arest preventiv aprobate
	Cu propunere de arestare preventivă	Arestați preventiv	Cu propunere de arestare preventivă	Arestați preventiv			
2009	7.980	6.984	49	43	8.029	7.027	87,5%
2010	10.036	8.659	46	34	10.082	8.693	86,2%
2011	10.518	8.941	46	41	10.564	8.982	85%
2012	11.645	9.988	78	51	11.723	10.039	85,6%

⁹⁸ 2014 Raportul anual al Administrației Naționale a Penitenciarelor, p 17, disponibil în limba engleză la: <http://www.anp.gov.ro/documents/10180/4605968/Activity+Report+2014+NAP.pdf/ea7c0dbd-26e9-4ad3-99fa-c220548480a1> (ultima vizită la 20 august 2015).

⁹⁹ CPP intrat în vigoare în 2009, articolul 148.

¹⁰⁰ Raport de activitate pe anul 2014, Ministerul Public, Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție în 2014, p. 41, http://www.mpublic.ro/presa/2015/raport_activitate_2014.pdf

¹⁰¹ Vezi nota 58 a prezentului raport.

¹⁰² Date de la Parchetul General, primite de APADOR-CH pe 12.09.2014 ca urmare a unei cereri în baza Legii 544/2001.

2013	12.008	10.431	105	42	12.113	10.473	86,5%
------	--------	--------	-----	----	--------	--------	-------

Similaritatea procentelor din tabelul de mai sus conduce la concluzia că practica judecătorilor de a aproba propunerile de arest preventiv nu s-a schimbat în ultimii ani. Cifrele arată și faptul că în doar 15% sau mai puțin din cazuri propunerile de arest preventiv sunt respinse.

3. Hotărâri CEDO împotriva României cu privire la arestul preventiv

Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO) și Convenția Europeană a Drepturilor Omului (Convenția) sunt parte a legislației naționale. Toți judecătorii și procurorii intervievați au afirmat că le folosesc atunci când decid cu privire la ordinele și propunerile de arest preventiv. Cu toate acestea, doar în 2013 CEDO a condamnat România în 7 cazuri pentru încălcarea Articolului 5 din Convenție¹⁰³.

Cazurile de la CEDO prezentate mai jos sugerează că există probleme sistemice, confirmate de constatările acestui raport: durata nerezonabilă a arestului preventiv, faptul că instanțele nu reușesc să prezinte motivații substanțiale pentru hotărârile de arest preventiv sau de prelungire a măsurii, lipsa de acces a persoanelor private de libertate la o apărare eficientă, lipsa de celeritate a unor instanțe în examinarea apelurilor și în analizarea unor măsuri alterantive la arestul preventiv. Statul trebuie să abordeze aceste probleme prin implementarea măsurilor generale invocate de CEDO.

În cazul *Leontin Pop vs. România*¹⁰⁴, reclamantul s-a plâns că a fost ținut în arest preventiv pentru o perioadă nerezonabil de lungă și că instanțele naționale au furnizat doar motivări sumare pentru decizia de a-l menține în stare de arest preventiv. În plus, CEDO a subliniat că, neluând în seamă faptele specifice ale cazului sau măsurile preventive alternative, autoritățile au prelungit măsura arestului preventiv pe baze care, deși „relevante”, nu pot fi considerate „suficiente” pentru a justifica rămânerea reclamantului în arest preventiv atâta timp. În cazul *Gonța vs. România*¹⁰⁵, reclamantul a susținut, printre altele, că durata excesivă a arestului preventiv în timpul urmăririi penale și a judecății și faptul că instanțele naționale nu au reușit să motiveze prelungirea repetată i-au încălcat drepturile garantate de Articolul 5 din Convenție. În *Anderco vs. România*¹⁰⁶, reclamantul s-a plâns și de modul superficial în care instanțele au analizat obiecțiile sale față de prelungirea arestului preventiv.

În *Catană v. România*¹⁰⁷, examinarea apelului făcut de procuror împotriva hotărârii de eliberare a reclamantului s-a făcut în absența reclamantului și a avocatului său ales, fără să se ia nici o măsură ca aceștia să fie anunțați la timp de înfățișare. Avocatul din oficiu nu îl cunoștea pe acuzat și a avut foarte puțin timp să își pregătească apărarea. Acest fapt i-a încălcat dreptul de a contesta în mod eficient legalitatea arestării sale preventive, așa cum prevede Articolul 5 al

¹⁰³ Agentul guvernamental pentru CEDO, din Raportul anual al Ministerului Afacerilor Externe pe 2014, http://www.mae.ro/sites/default/files/file/2014/agent_guvernamental/2014-05-05_rap_act_2013_agent.pdf.

¹⁰⁴ *Leontin Pop vs. România*, nr. cerere 1956/06, 1 octombrie 2013.

¹⁰⁵ *Gonța vs. România*, nr. cerere 38494/04, 1 octombrie 2013.

¹⁰⁶ *Anderco vs. România*, nr. cerere 3910/04, 29 octombrie 2013.

¹⁰⁷ *Catană vs. România*, nr. cerere 10473/05, 29 ianuarie 2013.

Convenției. Similar, în cazul *Lauruc vs. România*¹⁰⁸, o amânare de 21 de zile a examinării cererii sale de revocare a hotărârii de arestare preventivă nu a respectat principiul celerității în examinarea apelului privind legalitatea arestului preventiv.

În cazul *Emilian George-Igna vs. România*¹⁰⁹, reclamantul a susținut că, la o audiere din 3 decembrie 2004, avocatul său a cerut să i se permită să consulte toate materialele depuse de procuror la dosar în sprijinul propunerii de prelungire a arestului preventiv. Cererea avocatului a fost respinsă de Curtea de Apel din Alba-Iulia, cu motivația că probele în cauză priveau doar fondul cazului. Această hotărâre nu a respectat principiul egalității armelor, care trebuie să caracterizeze și apelul privind legalitatea arestului preventiv. CEDO a hotărât că a fost încălcat Articolul 5(4) din Convenție.

În iulie 2013, CEDO a condamnat din nou statul român în cazul *Hamvas vs. România*¹¹⁰ pentru încălcarea Articolului 5. Cazul privea un bărbat care a susținut că a fost arestat preventiv fără să existe nici o probă că ar fi comis o infracțiune și fără să beneficieze de prezumția de nevinovăție. Curtea a apreciat că prelungirea arestului pe o perioadă de 2 ani, fără examinarea situației din acel caz particular și fără a analiza posibilitatea de a dispune o alternativă la arestul preventiv a încălcat dreptul persoanei de a fi judecată într-un termen rezonabil sau de a fi eliberată pe parcursul procedurii.

Un caz care avertizează asupra consecințelor negative ale dispunerii măsurii arestului preventiv fără temeiuri legale, este cel al unei femei care a fost arestată preventiv pe nedrept timp de 21 de luni, achitată și reabilitată după 15 ani, în 2015.¹¹¹ În 2001, Daniela Tarău a fost acuzată de fraudă și plasată în arest preventiv, unde a rămas timp de 21 de luni. În 2002, o instanță judecătorească a condamnat-o la 3 ani și 3 luni închisoare. Ulterior, la apel, ca urmare a reclasificării faptei, sentința a fost schimbată într-o pedeapsă cu suspendare. Femeia s-a adresat CEDO plângându-se de durata excesivă a arestului preventiv și de încălcarea dreptului la un proces echitabil. Pe toata durata procesului, ea și-a susținut nevinovăția și a cerut audierea mai multor martori, drept care i-a fost respins de toate instanțele naționale. În 2009, CEDO a hotărât că reclamantei i s-a încălcat dreptul la libertate și siguranță și dreptul la un proces echitabil. Ca urmare a hotărârii CEDO, cazul ei a fost redeschis și, după 4 ani, în martie 2015, a fost achitată printr-o hotărâre definitivă și irevocabilă a Curții de Apel București, care a hotărât că femeia a fost acuzată, arestată și condamnată pe nedrept.¹¹²

V. Procedura de decizie a arestării preventive

Procedurile corecte și echitabile sunt esențiale pentru a garanta faptul că arestul preventiv e dispus doar în conformitate cu dispozițiile legale care asigură drepturile inculpaților. În practică asta înseamnă luarea tuturor măsurilor necesare ca inculpații să ajungă în arest preventiv doar

¹⁰⁸ *Lauruc vs. România*, nr. cerere 34236/03, 23 aprilie 2013.

¹⁰⁹ *Emilian George-Igna vs. România*, nr. cerere 21249/05, 26 noiembrie 2013.

¹¹⁰ *Hamvas vs. România*, nr. cerere 6025/05, 9 iulie 2013.

¹¹¹ *Daniela Tarău vs. România*, nr. cerere 3584/02, 24 februarie 2009.

¹¹² *România, Curtea de Apel București*, dosar nr. 23611/299/2011 (4563/2014), 31 martie 2015.

când e absolut necesar, deoarece există probe suficiente că au comis o infracțiune și există baza legală pentru arestarea preventivă.

Această secțiune a raportului va aborda procedurile decizionale privind arestul preventiv în România și va analiza dacă sunt sau nu în conformitate cu legile naționale și cu jurisprudența CEDO (Articolul 5 din Convenție). Curtea Europeană a subliniat că o persoană privată de libertate, fiind suspectată că a comis o infracțiune, trebuie adusă cât mai curând în fața unui judecător¹¹³, marja de interpretare și de aplicare a acestei noțiuni fiind foarte limitată.¹¹⁴ Durata arestului preventiv trebuie să se înscrie „într-un termen rezonabil”.¹¹⁵ Acesta este stabilit evaluând dacă durata arestului preventiv „a impus un sacrificiu mai mare decât era așteptat, în circumstanțele cazului, de la o persoană sub prezumția de nevinovăție”.¹¹⁶ Înfățișarea trebuie să fie contradictorie, cu dezbateri orale, apărării dându-i-se ocazia să intervină.¹¹⁷

Așa cum s-a menționat deja în acest raport, Constituția României stabilește o durată maximă de 24 de ore pentru reținerea de către poliție.¹¹⁸ Din această cauză, data reținerii este aproape invariabil și data primei înfățișări. Acesta este un aspect procedural respectat în practică.¹¹⁹ Dacă procurorul dorește să păstreze o persoană în arest și după acest termen, trebuie să notifice un judecător cu 6 ore înainte de expirarea mandatului de reținere și să-i ceară să dispună arestarea preventivă.¹²⁰ În acest caz, judecătorul trebuie să ia o decizie cu privire la propunerea procurorului în intervalul de 24 de ore.¹²¹ Noile coduri penale stipulează durata maximă a arestului preventiv în funcție de faza procedurii penale în care este decisă măsura. În faza de urmărire penală, durata maximă a arestului preventiv nu poate depăși 180 de zile.¹²² În faza de judecată, arestul preventiv nu poate dura mai mult de jumătate din pedeapsa maximă prevăzută de lege pentru fapta de care e acuzat inculpatul și nu poate depăși 5 ani.¹²³ Este obligatoriu ca inculpatul să aibă un reprezentant legal în timpul înfățișării privind arestul preventiv – fie un avocat ales, fie, dacă nu își poate permite, un avocat din oficiu.¹²⁴

1. Asigurarea efectivă a apărării

La prima înfățișare pentru arest preventiv, inculpatul a fost prezent în 97% din dosarele studiate și la toate cele 19 ședințe monitorizate. 82,6% dintre avocații apărării care au participat la sondaj au confirmat această practică. Totuși, 17% (un procent destul de semnificativ) au afirmat că există cazuri în care acuzatul nu este prezent. Ei au susținut că acest lucru se întâmplă în special din motive medicale și că absența este consimțită. Reprezentarea legală la o înfățișare privind

¹¹³ Limita acceptabilă a arestului preventiv nu a fost definită de CEDO, însă în cazul *Brogan și alții vs. Marea Britanie*, nr. cerere 11209/84; 11234/84; 11266/84; 11386/85, 29 noiembrie 1988, Curtea a decis că perioadele de reținere de 4-6 zile au încălcat Articolul 5(3).

¹¹⁴ Ibid para 62.

¹¹⁵ *Stogmuller vs. Austria*, nr. cerere 1602/62, 10 noiembrie 1969, para 5.

¹¹⁶ *Buzadj vs. Moldova*, nr. cerere 23755/07, 16 decembrie 2014, para 3.

¹¹⁷ *Göç vs. Turcia*, nr. cerere 36590/97, 11 iulie 2002, para 62.

¹¹⁸ Constituția României, articolul 23 (4).

¹¹⁹ Pe baza informațiilor colectate din analiza celor 67 dosare de caz.

¹²⁰ CPP, articolul 209 (16).

¹²¹ CPP, articolul 225 (2).

¹²² CPP, articolul 236 (4).

¹²³ CPP, articolul 239 (1).

¹²⁴ CPP, articolul 225 (5).

arestul preventiv este obligatorie – fie un avocat ales, fie, dacă inculpatul nu-și permite, un avocat din oficiu.¹²⁵ În 80,5% din dosarele analizate, avocatul din oficiu a fost cel care a furnizat asistența juridică în această etapă.¹²⁶ Cu toate că nu există date oficiale disponibile care să confirme că aceasta este practica în general, toți judecătorii și procurorii intervievați cred și ei că avocații din oficiu sunt cei care asistă inculpații la prima înfățișare privind arestul preventiv.¹²⁷

Cu toate acestea, dreptul la apărare prevăzut de lege nu este echivalent cu participarea efectivă a apărării în procesul decizional privind arestul preventiv. Deși avocatul apărării are acces la dosar și la materialele relevante înaintea înfățișării, acest lucru nu este suficient pentru a putea contesta în mod eficient legalitatea hotărârii, așa cum au confirmat 79% dintre avocații care au participat la sondaj.¹²⁸ În medie, avocatul apărării are aproximativ 30 de minute pentru a se pregăti pentru prima înfățișare. Există și cazuri în care avocatul consultă dosarul cu câteva minute înaintea ședinței, 13% dintre avocații chestionați s-au plâns că s-au aflat în asemenea situații.

Nu putem vorbi de egalitatea armelor în condițiile în care procurorul are un referat bine pregătit și o cunoaștere amănunțită a dosarului, în timp ce avocatul îl studiază cu puțin înainte de începerea procedurii. 65,2% dintre avocații care au participat la sondaj cred că susținerile apărării și cele ale acuzării nu sunt tratate egal în timpul deliberărilor privind arestul preventiv, procurorii fiind favorizați de instanțe.¹²⁹ Acest lucru e confirmat de analiza dosarelor: în 98,5% din cazuri, argumentația judecătorilor s-a bazat în principal pe argumentele acuzării. În ceea ce privește ședințele de judecată monitorizate la Tribunalul București, argumentele avocatului nu au influențat decizia (care a fost în favoarea arestării) în 79,9% din cazuri. Toți judecătorii intervievați susțin că iau în considerare argumentele ambelor părți atâta timp cât sunt susținute de dovezi din dosar. Totuși, dezechilibrul dintre apărare și acuzare rămâne mare, pentru că legislația românească nu prevede posibilitatea ca avocatul apărării să prezinte dovezi sau să probeze invaliditatea dovezilor în cursul procedurii de dispunere a arestării preventive, cu excepția unor documente oficiale care trebuie prezentate instanței în termen scurt. În 85,1% din dosarele studiate, nu fusese prezentată nici o dovadă în sprijinul argumentelor apărării.¹³⁰

2. Rolul judecătorilor

Un motiv important care îi face pe judecători să se bazeze în principal pe referatele procurorilor este lipsa de timp în pregătirea cazului. Toți judecătorii și procurorii intervievați au admis că, în funcție de instanță și de complexitatea unui dosar, nu au totdeauna timp să studieze/pregătească o propunere de arestare preventivă *„decent, ca să poată fi prezentată instanței da, dar amănunțit*

¹²⁵ CPP, articolul 225 para 5.

¹²⁶ Analiza dosarelor, Anexa 2, p. 4.

¹²⁷ Interviu cu J.C., judecător la Tribunalul București, 1.04.2015; Interviu cu N.R.A., judecător la Tribunalul București, 2.04.2015; Interviu cu L.P., judecător la Tribunalul București, 2.04.2015; Interviu cu G.C.A., judecător la Tribunalul București, 8.04.2015; Interviu cu A.C., procuror la Parchetul de pe lângă Tribunalul Giurgiu, 21.04.2015; Interviu with A.P., procuror la Parchetul de pe lângă Tribunalul Giurgiu, 21.04.2015.

¹²⁸ Sondaj al avocaților apărării, Anexa 1, p. 4.

¹²⁹ Sondaj al avocaților apărării, Anexa 1, p. 3.

¹³⁰ Analiza dosarelor, Anexa 2, p. 15.

*foarte rar, doar acolo unde e vorba de infracțiuni grave”.*¹³¹ Asta deoarece trebuie să acționeze sub presiunea expirării mandatului de reținere de 24 de ore. Calitatea propunerilor și a hotărârilor de arestare preventivă este de aceea afectată de lipsa de timp, cu consecințe asupra inculpatului: *“Sunt situații în care sunt presată de timp și nu sunt mulțumită de actul deliberării. Presiunea care mă nemulțumește cel mai mult e legată de faptul că trebuie să mă prezint în sala de ședință și să îl audiez pe inculpat. Ori, dacă nu am timp să studiez dosarul, nu pot să îl audiez în mod eficient. Aduce prejudiciu imaginii sistemului de justiție dacă un judecător pare ezitant și nu știe ce să întrebe și cum”.*¹³²

În plus, unul dintre judecătorii intervievați a afirmat că nu are timp să studieze dosarul înainte de înfățișare pentru că preferă să i-l lase avocatului, ca să se poată pregăti. De aceea, motivările judecătorilor sunt în cea mai mare parte bazate pe referatele procurorilor.¹³³ *„Depinde foarte mult cine e procurorul de caz, el știe cel mai bine dosarul, de obicei îi acord lui întâietate. În general, avocatul nu analizează și nici nu contestă probele. Dacă procurorul e bine pregătit, iar avocatul e prost pregătit, nu ai ce să apreciezi, inculpatul e clar dezavantajat de sistem”.*¹³⁴

Cei doi procurori intervievați susțin că în general dețin destule probe atunci când propun arestarea preventivă. Cu toate acestea, unul a afirmat în interviu că *“se poate dovedi și uneori trebuie să admit că nu am avut destulă informație, dar când am propus, convingerea mea personală era că fac un lucru corect (...) În orice caz, nu consider că arestul preventiv este folosit excesiv atâta timp cât este decis de instanță și ai posibilitatea de a contesta măsura. Există suficiente garanții împotriva unei atitudini subiective și discreționare”.*¹³⁵

Există un consens printre avocații participanți la sondaj, judecătorii și procurorii intervievați, susținut și de analiza dosarelor, că nu există egalitate între apărare și acuzare și că inculpatul este dezavantajat de sistem la decizia inițială privind arestul preventiv. Nu putem vorbi de egalitatea armelor: procurorul are mai multă influență și o rată mai mare de succes în influențarea instanței în decizia inițială privitoare la arestul preventiv. Avocatul nu poate prezenta dovezi sau proba invaliditatea dovezilor în timpul procedurii, având un timp limitat la dispoziție pentru studierea dosarului înainte de înfățișare.

De aceea, se poate afirma că cel mai important aspect constatat cu privire la procedurile de decizie a arestului preventiv, care încalcă legislația românească și jurisprudența CEDO este imposibilitatea apărării de a participa în mod real în timpul înfățișării pentru decizia inițială privind arestul preventiv. Se recomandă ca organele de cercetare penală să trimită propunerea procurorilor către avocați în timp util, astfel ca aceștia să aibă suficient timp să se pregătească. Aceasta este pe de o parte o chestiune de alocare a resurselor și de organizare – și sugerăm ca în toate cazurile care implică o arestare și o propunere de arestare preventivă să se pregătească un al doilea dosar, pentru avocatul apărării. Pe de altă parte, problema este o chestiune de cooperare între avocați și procurori. APADOR-CH recomandă Ministerului Justiției să ia măsuri proactive pentru a superviza aplicarea corectă și reală a articolului 7 (dreptul de a avea acces la materialele

¹³¹ Interviu cu A.C, procuror la Parchetul de pe lângă Tribunalul Giurgiu, 21.04.2015.

¹³² Interviu cu J.C, judecător la Tribunalul București, 1.04.2015.

¹³³ În 98,5% din dosarele studiate, motivarea judecătorului s-a bazat strict pe argumentele procurorului.

¹³⁴ Interviu cu N.R.A, judecător la Tribunalul București, 2.04.2015.

¹³⁵ Interviu cu A.P, procuror la Parchetul de pe lângă Tribunalul Giurgiu, 21.04.2015.

legate de caz)¹³⁶ din Directiva privind dreptul la informare (2012/13/EU) și a articolului 3 (dreptul de a avea acces la un avocat în timpul procedurii)¹³⁷ Directiva privind dreptul de a avea acces la un avocat (2013/48/EU).

Lipsa de timp pe care o reclamă judecătorii este un alt aspect care afectează rezultatul hotărârii inițiale privind arestarea preventivă, adesea în dezavantajul inculpatului, așa cum s-a arătat mai sus. Cum potrivit actualei legislații, procurorul trebuie să sesizeze judecătorul cu șase ore înainte de expirarea celor 24 de ore de reținere, se sugerează ca sesizarea să fie făcută mai devreme. APADOR-CH recomandă Ministerului Justiției și mărirea numărului de judecători care să se ocupe de cazurile de arestare preventivă.

Cu toate că absența inculpatului de la înfățișarea privind arestarea preventivă ridică semne serioase de întrebare cu privire la procesul decizional și nu este încurajată, pentru a se supraveghea mai bine procedurile și a se asigura participarea acestuia chiar și atunci când nu poate fi prezent fizic, se recomandă să se pună la dispoziție resurse care să permită folosirea videoconferințelor. Legea prevede posibilitatea folosirii videoconferinței pentru a permite participarea inculpatului, dar este rareori aplicată, datorită, în special, echipamentului tehnic insuficient.¹³⁸

VI. Considerentele hotărârii de arestare preventivă

Această secțiune a raportului va aborda problema fondului hotărârii cu privire la arestarea preventivă în România. Ea va furniza o privire în interiorul celor mai frecvent folosite motivații pentru aplicarea măsurii de arest preventiv și a infracțiunilor cu cea mai mare probabilitate de a conduce la arestare preventivă. Va prezenta de asemenea și tipul de argumentație folosit de judecători atunci când dispun această măsură. Mai întâi, vor fi luate în considerare criteriile legale și constituționale pentru dispunerea arestului preventiv, cu accent pe principiile dezvoltate de CEDO. Pe baza informațiilor adunate pe parcursul acestei cercetări, se va face o analiză a măsurii în care practica procesului decizional privind arestarea preventivă respectă standardele stabilite de CEDO și dreptul intern, sau dacă, în practică, se folosesc motivații și proceduri nelegitime pentru a justifica deciziile de arestare preventivă.

Așa cum s-a menționat în descrierea cadrului legal privind arestul preventiv în România, în baza legii, un judecător poate dispune arestarea preventivă pe baza probelor și a unei suspiciuni

¹³⁶ Directiva privind dreptul la informare (2012/13/EU), articolul 7 (1) (dreptul de a avea acces la materialele legate de caz) “ „Atunci când o persoană este arestată și reținută în orice etapă a procesului penal, statele membre se asigură că documentele referitoare la cauza specifică, aflate în posesia autorităților competente și care sunt esențiale pentru a contesta în mod efectiv, în conformitate cu dreptul intern, legalitatea arestării sau reținerii, sunt puse la dispoziția persoanelor arestate sau a avocaților acestora”.

¹³⁷ Directiva privind dreptul de a avea acces la un avocat (2013/48/EU), articole 3 (1) (dreptul de a avea acces la materialele legate de caz) “Statele membre se asigură că persoanele suspectate sau acuzate au dreptul de a avea acces la un avocat, astfel încât să li se permită persoanelor vizate să își exercite dreptul la apărare în mod practic și eficient.”

¹³⁸ Sondaj al avocaților apărării, Anexa 1, p. 3.

rezonabile că inculpatul riscă să fugă¹³⁹, să influențeze cercetarea/probele¹⁴⁰ sau că reprezintă o amenințare pentru ordinea publică, existând riscul recidivei dacă măsura nu este aplicată.¹⁴¹ Jurisprudența CEDO a stabilit că, atunci când autoritățile cred că există un risc de fugă, au obligația de a lua în considerare măsuri alternative la arestul preventiv care să asigure prezența inculpatului la proces.¹⁴² Mai reiese din jurisprudența CEDO și că motivele legale pentru a decide în favoarea arestării preventive sunt: (1) riscul ca inculpatul să se sustragă de la judecată;¹⁴³ (2) riscul ca inculpatul să altereze probele sau să intimideze martorii;¹⁴⁴ (3) riscul ca inculpatul să comită noi infracțiuni;¹⁴⁵ (4) riscul ca eliberarea inculpatului să conducă la dezordine publică;¹⁴⁶ sau (5) nevoia de a proteja siguranța unei persoane aflate sub cercetare, în cazuri excepționale.¹⁴⁷

În plus, CEDO a subliniat în jurisprudența sa că a comite o infracțiune nu este un motiv suficient pentru a dispune arestarea preventivă, indiferent cât de gravă e fapta și cât de convingătoare sunt dovezile împotriva acuzatului.¹⁴⁸ Deținerea inculpatului pe baza „necesității de protejare a ordinii publice de tulburările produse de faptă” se poate legitima doar dacă ordinea publică rămâne în continuare în pericol.¹⁴⁹ Riscul de a primi o sentință de durată în urma condamnării nu justifică dispunerea arestului preventiv.¹⁵⁰ Când decide dacă să dispună sau nu arestarea preventivă, instanța trebuie totdeauna să folosească prezumția în favoarea eliberării.¹⁵¹ Tipul de motivație

¹³⁹ CPP, articolul 223 (1) “inculpatul a fugit ori s-a ascuns, în scopul de a se sustrage de la urmărirea penală sau de la judecată, ori a făcut pregătiri de orice natură pentru astfel de acte”.

¹⁴⁰ CPP, articolul 223 (1) „inculpatul încearcă să influențeze un alt participant la comiterea infracțiunii, un martor ori un expert sau să distrugă, să altereze, să ascundă ori să sustragă mijloace materiale de probă sau să determine o altă persoană să aibă un astfel de comportament”

¹⁴¹ CPP, articolul 223 (2) “Măsura arestării preventive a inculpatului poate fi luată și dacă din probe rezultă suspiciunea rezonabilă că acesta a săvârșit o infracțiune intenționată contra vieții, o infracțiune prin care s-a cauzat vătămarea corporală sau moartea unei persoane, o infracțiune contra securității naționale prevăzută de Codul Penal, o infracțiune de trafic de stupefiante, trafic de arme, trafic de persoane, acte de terorism, spălare a banilor, falsificare de monede ori alte valori, șantaj, viol, lipsire de libertate, evaziune fiscală, ultraj, ultraj judiciar, infracțiuni de corupție, o infracțiune săvârșită prin mijloace de comunicare electronică sau o altă infracțiune, pentru care legea prevede pedeapsa închisorii de cinci ani ori mai mare și, pe baza evaluării gravității faptei, a modului și circumstanțelor de comitere a acesteia, a anturajului și mediului din care acesta provine, a antecedentelor penale și a altor împrejurări privitoare la inculpat, se constată că privarea sa de libertate este necesară pentru înlăturarea unei stări de pericol pentru ordinea publică”.

¹⁴² *Ilijkov vs. Bulgaria*, nr. cerere 33977/96, 26 iulie 2001, para 85.

¹⁴³ Vezi mai sus, nota 15, para 59.

¹⁴⁴ Ibid 143.

¹⁴⁵ *Muller vs. Franța*, nr. cerere 21802/93, 17 martie 1997, para 44.

¹⁴⁶ *I.A. vs. Franța*, nr. cerere 28213/95, 23 septembrie 1988, para 104.

¹⁴⁷ Ibid 146 para 108.

¹⁴⁸ *Tomasi vs. Franța*, nr. cerere 12850/87, 27 august 1992, para 102.

¹⁴⁹ *Tomasi vs. Franța*, nr. cerere 12850/87, 27 august 1992, para 20.

¹⁵⁰ *Sulaoja vs. Estonia*, nr. cerere 55939/00, 15 februarie 2005, para 87.

¹⁵¹ *Michalko vs. Slovacia*, nr. cerere 35377/05, 21 decembrie 2010, para 145.

folosită de judecători nu trebuie să fie „general și abstract”,¹⁵² cu formulări stereotipe¹⁵³, ci substanțial, bazat pe argumente care să arate de ce cererea de eliberare trebuie să fie respinsă.¹⁵⁴

1. Temeiuri în baza cărora se dispune arestarea preventivă

Toți judecătorii intervievați au afirmat că pericolul reprezentat de acuzat pentru societate dacă e eliberat, datorită gravității faptei comise, este unul din principalele motive în dispunerea arestării preventive. În toate cele 67 de dosare studiate, faptul că acuzatul reprezenta un pericol public a fost unul dintre motivele pentru dispunerea arestului preventiv la prima înfățișare. În 47,8% dintre cazurile care au invocat pericolul public, argumentația a fost formală¹⁵⁵ (însemnând că prin structură și formulare, hotărârea judecătorului a reflectat exact propunerea procurorului). Judecătorul nu a continuat să argumenteze ce anume înseamnă pericolul public în cazul respectiv.

Riscul de recidivă a fost menționat în 49,2% din cazuri. Doar în 45,5% din ele motivarea a fost specific concepută pentru cazul respectiv. Pentru cei doi procurori intervievați, acesta a fost un motiv important pentru a propune arestul preventiv, chiar în cazul unor infracțiuni mai puțin grave, cum ar fi furtul calificat în formă continuată. Riscul de fugă a fost și el un argument puternic pentru ambii procurori. Unul a admis că *“e mult mai ușor să-l găsești pe acuzat dacă e în arest preventiv, mult mai ușor să-l audiezi, pentru că de cele mai multe ori tind să se sustragă de la cercetarea penală. Nu sunt sigur dacă ce am spus e corect, dar pentru noi e benefic, deoarece știm unde se află, de unde să-l luăm”*¹⁵⁶. Riscul de fugă a fost motivul de a dispune arestarea preventivă în 22% din dosarele analizate. În 80% dintre acestea, motivarea a fost specifică cazului, ceea ce reprezintă un procentaj bun, comparativ cu argumentațiile adaptate la caz folosite pentru alte motive.

Cazierul inculpaților joacă un rol important pentru cei doi procurori intervievați. În 19,4% din dosarele analizate și în 73,7% din ședințele de judecată monitorizate, condamnările sau arestările anterioare s-au aflat printre temeiurile de propunere a arestării preventive.

În pofida standardelor legale naționale și regionale enumerate mai sus, argumentația judecătorilor (în dosarele studiate și ședințele de judecată monitorizate) s-a bazat în principal pe argumentele procurorilor, care cel mai adesea au invocat severitatea potențialei pedepse și gravitatea faptei. Argumentația nu a fost adaptată la caz, încălcând prin aceasta jurisprudența CEDO.

2. Infracțiunile cu cea mai mare probabilitate de a duce la arestare preventivă

Așa cum s-a menționat anterior, în secțiunea metodologică a raportului, APADOR-CH a studiat 67 de dosare închise în care s-a dispus arestul preventiv. Din acestea 26,8% se refereau la acuzații de tentativă de omor, 11,9% la omor de gradul întâi, 10,4% la omor, 6,0% la omor

¹⁵² *Smirnova vs. Rusia*, nr. cerere 46133/99, 48183/99, 24 iulie 2003, para 63.

¹⁵³ *Yagci and Sargin vs. Turcia*, nr. cerere 16419/90, 16426/90, 8 iunie 1995, para 52.

¹⁵⁴ *Smirnova vs. Rusia*, nr. cerere 46133/99, 48183/99, 24 iulie 2003, note 7.

¹⁵⁵ Cuvintele „formal” și „standard” sunt folosite ca sinonime în acest raport.

¹⁵⁶ Interviu cu A.C, procuror la Parchetul de pe lângă Tribunalul Giurgiu, 21.04.2015.

calificat și 4,5% la viol. Infracțiunile economice, de înșelăciune, trafic de influență, trafic de persoane și violare de domiciliu au stat la baza a câte 3% din deciziile de arestare preventivă. În ceea ce privește ședințele de judecată monitorizate la Tribunalul București, 36,9% din cazuri se refereau la infracțiunea de furt calificat și 21% la infracțiuni de înșelăciune. Toți judecătorii și procurorii intervievați au afirmat că infracțiunile cu probabilitate mai mare de a atrage arestul preventiv sunt cele violente, precum cele enumerate mai sus.

Au admis totodată că traficul de droguri de mare risc este o infracțiune pentru care de obicei se dispune arestarea preventivă. Unul dintre judecătorii intervievați a spus: *“în cazul consumatorilor de droguri, în special tineri, minori, dacă nu se dispune această măsură nici nu-și dau seama ce au făcut. Dar dacă familia vine și îi vizitează în arest preventiv și (ei) încep să plângă, poate vor realiza gravitatea faptei. În acest caz, arestul preventiv poate fi o măsură educativă”*¹⁵⁷. Trebuie totuși subliniat că educația nu este un motiv legitim pentru arestul preventiv, ci o convingere personală a judecătorului, care aplică propria judecată în dispunerea măsurii.

69,6% dintre avocații chestionați au afirmat că în hotărârile legate de arestul preventiv au sesizat aplicarea unor prezumții sau justificări nelegitime. Majoritatea nu au oferit exemple clare care să le sprijine afirmațiile, însă unul dintre avocați a subliniat că în unele cazuri arestul preventiv poate fi folosit ca un mijloc de presiune pentru ca acuzatul sa-și recunoască vinovăția. Patru alți avocați au menționat că motivul care determină dispunerea arestării preventive este existența cazierului, iar unul a spus că faptul că inculpatul nu a dat o declarație a fost interpretat ca factor de risc și a fost privat de libertate din această cauză.

3. Motivarea judecătorului la prima înfățișare privind arestul preventiv

Opinia unuia dintre judecători privind dispunerea măsurii de arestare preventivă sintetizează perfect concluzia APADOR-CH în urma analizei a 67 de dosare: *“Impresia mea este că prevederea legală permite utilizarea excesivă a arestului preventiv. Poți lipsi pe cineva de libertate în mod legal, chiar dacă situația concretă din cazul respectiv nu dictează o asemenea măsură. Mă deranjează că folosim excesiv articolul 223 paragraful 2¹⁵⁸, care stipulează că privarea de libertate este justificată pentru înlăturarea unui pericol la adresa ordinii publice. Se spune că nu ne obosim prea mult să argumentăm ordinele de arestare preventivă pentru că avem timp să le completăm mai târziu când verificăm legalitatea măsurii. Scopul este să evităm formulările stereotipe”*.¹⁵⁹

Ca o concluzie, după analizarea dosarelor, APADOR-CH consideră că pentru infracțiunile de înșelăciune, trafic de influență și cele economice, dispunerea arestării preventive nu a fost justificată în toate cazurile, arestul preventiv a fost folosit excesiv și ar fi trebuit să se aplice măsuri mai puțin severe. De exemplu, în două cazuri privind infracțiuni de comerț electronic, doi acuzați au petrecut peste 4 ani în arest preventiv. Această durată nu a fost rezonabilă, în special deoarece a fost justificată prin pericolul public, fără nici o argumentație specifică, prin care să se

¹⁵⁷ Interviu cu L.P., judecător la Tribunalul București, 2.04.2015.

¹⁵⁸ Articolul din noul Cod Penal care stipulează condițiile și circumstanțele în care se poate dispune arestarea preventivă, prevede și că privarea de libertate este necesară pentru a înlătura un pericol la adresa ordinii publice.

¹⁵⁹ Interviu cu J.C., judecător la Tribunalul București, 1.04.2015.

demonstreze ce anume însemna acest lucru în cazul respectiv și fără a se lua în vreun fel în considerare alte alternative.

Analiza hotărârii inițiale de arestare preventivă arată că motivarea judecătorului nu e construită astfel încât să acorde prezumția în favoarea eliberării, ci se bazează pe referatul procurorilor (adesea copy-paste) care pledează în favoarea arestului preventiv. Această practică contravine legislației românești și jurisprudenței CEDO. Unul din judecătorii intervievați a afirmat: *“Pentru mine e foarte important felul în care arată referatul procurorului. El trebuie să sintetizeze foarte bine munca echipei sale. Nu citesc dosarele de fiecare dată, așa că referatul e important pentru mine. Procurorul e cel care cunoaște cazul foarte bine. Adesea, avocatul e slab pregătit, nu contestă și nu analizează dovezile. Așa că mă bazez pe referatul lui. Inculpatul este într-adevăr dezavantajat de sistem”*¹⁶⁰.

În 98,5 % din dosarele studiate, motivarea judecătorului s-a bazat în principal pe argumentele acuzării, care invocau severitatea potențialei pedepse (în 95,5% dintre cazurile analizate) și gravitatea faptei (în 97% dintre cazurile analizate). În toate cazurile studiate există o frază standard, care afirmă că “sentința prevăzută de lege pentru comiterea infracțiunii depășește patru/cinci ani de închisoare”¹⁶¹, de aceea eliberarea inculpatului reprezintă un pericol pentru ordinea publică”. Chiar și în cazurile în care probele procurorului au fost relevante, nu au fost oferite suficiente motive pentru corelarea arestului preventiv cu riscul de a periclita ordinea publică. În 70,8% din dosarele în care a fost utilizat acest argument, motivarea a fost formală. 60,9% dintre avocații care au participat la sondaj cred și ei că judecătorii nu fac niciodată o evaluare corectă, substanțiată și individualizată a acestor riscuri.

Motivarea hotărârii inițiale de arestare preventivă nu a ținut cont de argumentele apărării: în 23,9% din cazuri avocatul a arătat că acuzatul este angajat, în 14,9% din cazuri că are o familie pe care o întreține; 41,8% dintre avocați au invocat lipsa unor arestări anterioare și 16,4% au indicat lipsa probelor care să susțină vinovăția. 25,4% au arătat și că argumentele procurorului nu au fost susținute de probe. În numai 14,9% dintre cazuri apărarea a prezentat probe în sprijinul argumentelor sale. Trebuie totuși menționat că argumentele avocaților apărării păreau create pentru a le combate pe ale procurorilor și nu pentru a individualiza cazul acuzatului. Cel mai frecvent argument invocat de apărare a fost lipsa arestărilor/condamnărilor anterioare (în 41,8% din cazurile studiate). Deși al doilea cel mai utilizat argument a fost faptul că acuzatul lucrează, acesta pare unul automat, fiind prezent în toate cazurile în care acesta avea un loc de muncă (respectiv în 23,9% din ele).

Totuși, în toate cele 67 de cazuri analizate, propunerile de arestare preventivă au fost aprobate de judecători. Am stabilit deja că la nivel național se aprobă în medie 83% din totalul propunerilor de arestare preventivă, cu mici variații în funcție de instanță.¹⁶² Acest lucru nu e însă surprinzător, având în vedere că argumentele apărării nu sunt tratate egal cu cele ale procurorilor. Așa cum am subliniat mai sus, judecătorii, din lipsă de timp, nu iau în considerare în mod substanțial susținerea apărării, ci se bazează pur și simplu pe procuror să prezinte cazul, probele

¹⁶⁰ Interviu cu N.R.A., judecător la Tribunalul București, 2.04.2015.

¹⁶¹ Depinzând la care Cod Penal ne referim.

¹⁶² Cifre furnizate de Consiliul Superior al Magistraturii, obținute de APADOR-CH pe 10.09.2014 în urma unei cereri în baza Legii 544/2001.

și motivația pentru propunerea de arestare. Prin comparație, argumentația avocatului este rareori atent examinată, iar acesta are mai puține șanse de a pregăti cazul și de a ataca în mod eficient propunerea de arestare preventivă. Un motiv este lipsa de timp a apărării, un altul ar putea fi onorariul foarte mic al avocaților din oficiu. Așa cum s-a menționat deja la începutul acestui raport, în virtutea unui protocol din 2008 între Ministerul Justiției și ANBR onorariile curente ale avocaților din sistemul penal variază între 22 și 90 €, sumă pe care o primesc o singură dată, indiferent de durata procesului.

APADOR-CH cere Ministerului Justiției să ia în considerare cât mai curând o creștere a onorariilor pentru avocații din oficiu din sistemul penal. Fără nici o îndoială, nivelul scăzut al acestor onorarii afectează calitatea reprezentării în cazurile de arest preventiv.

Cu riscul repetiției și ca o concluzie: analiza hotărârii inițiale privind arestarea preventivă arată că motivarea judecătorului nu este construită astfel încât să prezume în favoarea eliberării, ci, așa cum a mai fost menționat, reflectă exact propunerea procurorului. Aceasta este o încălcare a legislației românești și a jurisprudenței CEDO. Se recomandă ca judecătorii, procurorii și avocații să beneficieze de instruire cu privire la standardele juridice europene privind privarea de libertate în procedura de arest preventiv.

VII. Alternative la măsura arestului preventiv

Arestul preventiv nu e niciodată obligatoriu. Acest principiu al arestului preventiv ca o măsură aplicată în ultimă instanță este introdus în CPP, care precizează că orice privare de libertate trebuie folosită ca excepție, și potrivit legii.¹⁶³ Deși nu este formulat explicit, se sugerează că organele judiciare trebuie să ia în considerare mai întâi alternativele la arestul preventiv¹⁶⁴. Pentru a proteja dreptul fundamental la libertate și a acționa pe baza prezumției de nevinovăție a acuzatului, judecătorii trebuie să cântărească atent și să prefere toate alternativele disponibile la arestul preventiv, analizând în ce măsură măsurile care nu implică privarea de libertate ar putea asigura buna desfășurare a procedurii penale în aceeași măsură ca arestarea preventivă. Aprobarea automată a celei mai drastice măsuri preventive ar putea avea un impact negativ asupra persoanei și a capacității sale de a se pregăti pentru proces. Controlul judiciar, controlul judiciar pe cauțiune și arestul la domiciliu sunt cele mai puțin restrictive măsuri alternative prevăzute de legislația românească.

În România, controlul judiciar înseamnă că acuzatul trebuie să apară în fața instanței de câte ori este convocat, trebuie să informeze instanța de orice schimbare de adresă și, în plus, trebuie să se întâlnească cu un ofițer de supraveghere de la poliție, după un program prestabilit și la convocarea acestuia¹⁶⁵. De asemenea, instanța îi poate impune acuzatului un număr de obligații – inclusiv să consulte un medic, să nu se deplaseze în anumite locuri sau să desfășoare anumite activități, și chiar monitorizarea electronică¹⁶⁶. Această din urmă măsură poate fi impusă atunci când există dovezi clare din care rezultă o suspiciune rezonabilă că acuzatul a comis o

¹⁶³ CPP, articolul 9 (2).

¹⁶⁴ CPP, articolul 202 (4).

¹⁶⁵ CPP, articolul 215 (1).

¹⁶⁶ CPP, articolul 215.

infracțiune și că este necesar, pentru buna administrare a justiției, să fie împiedicat să se sustragă justiției sau să comită o altă infracțiune¹⁶⁷.

Controlul judiciar pe cauțiune poate fi ales de judecător sau de procuror când consideră că este suficient pentru a împiedica acuzatul să se sustragă justiției sau să comită o altă infracțiune¹⁶⁸. Valoarea cauțiunii trebuie să fie mai mare de 1.000 RON (circa 225 Euro) și poate fi depusă în bani sau bunuri.¹⁶⁹

Arestul la domiciliu este o alternativă la arestul preventiv introdusă de reforma CPP din 2014. Această măsură nu poate fi impusă suspectilor care au fost acuzați anterior de evadare.¹⁷⁰ Pentru aceștia, poate fi luat în considerare controlul judiciar – dispunerea arestului preventiv nu e niciodată de la sine înțeleasă.

Pe 7 mai 2015, Curtea Constituțională a declarat prevederile articolului 222 din CPP neconstituționale, deoarece omiteau să reglementeze perioada maximă de timp pentru care se poate dispune arestul la domiciliu. Pe 30 iunie 2015, printr-o ordonanță de urgență, această perioadă a fost stabilită la un maximum de 180 de zile pe perioada urmăririi penale, astfel încât arestul la domiciliu a fost din nou pus în aplicare.¹⁷¹ În procedura de cameră preliminară și pe durata procesului, perioada de arest la domiciliu nu poate depăși jumătate din pedeapsa maximă prevăzută de lege pentru infracțiunea pentru care se formulează acuzațiile și nu poate depăși 5 ani.

Timp de 18 zile (12-30 iunie 2015) arestul la domiciliu a fost neconstituțional. În practică, acest vid legislativ a scos la iveală anomalii din sistemul măsurilor alternative la arestul preventiv și în același timp, a scos în evidență care este opinia publică în această problemă, într-un caz nefericit cunoscut în presă ca „violul din Vaslui”, descris mai jos.

În 2014, publicul a fost scandalizat de știrea că 7 bărbați cu vârste între 18 și 27 de ani au abuzat sexual o adolescentă timp de trei ore în orașul Vaslui, din nord-estul țării. Pe 12 noiembrie, ei au fost arestați preventiv și o lună mai târziu au fost puși sub acuzare pentru viol și lipsire de libertate. Pe 2 aprilie 2015, instanța din Vaslui a decis să înlocuiască arestul preventiv cu arest la domiciliu în cazul a trei dintre acuzați, argumentând că au petrecut deja 5 luni privați de libertate, erau la prima încălcare a legii și arătau remușcări, erau dispuși să plătească daune și cooperaseră cu autoritățile judiciare.

Pe 9 aprilie, Tribunalul din Vaslui a dispus arest la domiciliu pentru restul de patru acuzați, care contestaseră decizia judecătoriei prin care se prelungea arestul preventiv în cazul lor. Plasarea ultimilor patru acuzați în arest la domiciliu a generat la momentul respectiv o controversă aprinsă.¹⁷² A existat indignare pentru faptul că nu existau argumente legale pentru această

¹⁶⁷ CPP, articolul 211 (1).

¹⁶⁸ CPP, articolul 216.

¹⁶⁹ CPP, articolul 217.

¹⁷⁰ CPP, articolul 218 (3).

¹⁷¹ În urma unei decizii publicate în Monitorul Oficial pe 12 iunie 2015.

¹⁷² Ziarul Adevărul a publicat o campanie intitulată „Dreptate pentru fata violată în Vaslui” <http://adevarul.ro/continut/stiri/dreptate-pentru-fata-violata-din-vaslui>.

schimbare a măsurii preventive, presupuși agresori neefind cooperanți și, în plus, având o atitudine sfidătoare și nerecunoscându-și fapta. Nu exista înțelegere pentru tratamentul atât de generos al instanței și pentru felul în care stabilise că arestul la domiciliu era o măsură suficientă pentru a asigura buna desfășurare a procesului.

În mijlocul acestei controverse, decizia Curții Constituționale a făcut arestul la domiciliu neconstituțional și, drept consecință, toți cei 7 acuzați au fost eliberați. Pe 19 iunie, Judecătoria Vaslui a dispus măsura controlului judiciar, ca alternativă la arestul la domiciliu.

Deciziile instanțelor, precum și circumstanțele care au permis eliberarea celor șapte bărbați au declanșat o isterie a publicului¹⁷³, amplificată și de faptul că numele victimei a fost dezvăluit la TV și că povestea a căpătat un chip. Mulți oameni au adoptat puncte de vedere extreme cu privire la felul în care ar trebui pedepsiți agresorii¹⁷⁴, iar cei care aveau opinii mai echilibrate asupra subiectului (inclusiv Ministerul Justiției¹⁷⁵ și unii judecători) au fost blamați public.

Ce a arătat acest caz, pe lângă anomaliiile generate de un vid legislativ, este că societatea românească – presa, politicienii și publicul – nu e capabilă să dezbată problemele legate de arestul preventiv într-un mod echilibrat, rațional și decent.

Jurisprudența CEDO a încurajat insistent folosirea arestului preventiv ca măsură excepțională. În cazul *Ambruszkiewicz vs. Polonia*¹⁷⁶, Curtea a decis că „privarea de libertate a unei persoane este o chestiune atât de gravă încât este justificată doar acolo unde alte măsuri mai puțin stringente au fost luate în considerare și au fost găsite insuficiente pentru a proteja interesul public sau individual (...). Acest lucru înseamnă că nu este suficient ca privarea de libertate să fie în conformitate cu legislația națională, ea trebuie să fie și necesară, în circumstanțele date.”

Mai mult, CEDO a subliniat folosirea principiului proporționalității, ceea ce înseamnă că autoritățile trebuie să ia în considerare alternativele mai puțin severe înainte de a recurge la arest preventiv¹⁷⁷ și să cântărească dacă „continuarea privării de libertate a inculpatului este indispensabilă”.¹⁷⁸

¹⁷³ “200.000 de persoane au semnat petiția pentru arestarea celor 7 violatori din Vaslui. Un deputat a cerut dublarea pedepsei pentru viol”, <http://stirileprotv.ro/stiri/actualitate/200-000-de-oameni-au-semnat-petiția-pentru-arestarea-celor-7-violatori-din-vaslui-urmarile-cazului-care-a-indignat-romania.html>.

¹⁷⁴ „Firea despre violul din Vaslui: Ar fi oportună reluarea dezbaterilor despre castrarea chimică a violatorilor”, http://www.romaniatv.net/firea_233925.html. Articolul prezintă punctul de vedere al senatoarei Gabriela Firea, care crede că pe agenda parlamentului ar trebui reintrodusă castrarea chimică a violatorilor.

¹⁷⁵ Mediafax (2015), Cazanciuc despre cei șapte acuzați de viol în Vaslui: Justiția se face în sala de judecată și atât, <http://www.mediafax.ro/social/cazanciuc-despre-cei-sapte-acuzati-de-viol-in-vaslui-justitia-se-face-in-sala-de-judecata-si-atat-14622438>.

¹⁷⁶ *Ambruszkiewicz vs. Polonia*, nr. cerere 38797/03, 4 mai 2006, para 31.

¹⁷⁷ *Ladent vs. Polonia*, nr. cerere 11036/03, 18 martie 2008, para 55.

¹⁷⁸ *Ibid*, para 79.

În România, așa cum s-a menționat în capitolul despre procedura de dispunere a arestului preventiv, din numărul total de propuneri de arest preventiv sunt aprobate în medie 83%, cu o foarte mică variație de la o instanță la alta.¹⁷⁹

În niciunul din cele 67 de dosare studiate motivarea hotărârii inițiale de arest preventiv nu a conținut vreo referire la alte măsuri preventive alternative. Avocații le pot propune, dar 41,2% dintre cei chestionați au răspuns că alternativele sunt respinse, în timp ce 41,2% au spus că ele sunt luate în considerare sumar, fără nici o evaluare din partea judecătorului a modului în care s-ar aplica într-un caz particular sau altul. În doar 8,9% din cazurile studiate arestul preventiv a fost înlocuit cu o măsură alternativă la prima verificare a legalității măsurii arestului preventiv. În restul cazurilor, inculpații au stat în arest preventiv până la pronunțarea sentinței definitive.

67% din avocații din dosarele studiate au propus control judiciar în loc de arest preventiv și doar 4,5% au sugerat arestul la domiciliu.¹⁸⁰ Nici unul din argumentele lor nu a fost considerat relevant de către judecător (acuzatul este angajat -23%, accusatul are familie -14,9%, nu există arestări anterioare - 41,8%, lipsesc probele care să ateste vinovăția -16,4%, probele au fost deja colectate -10,4%).¹⁸¹ În toate cazurile, s-a dispus arestul preventiv în locul unei alternative mai puțin intruzive.

Într-un caz analizat la Tribunalul București, referitor la o acuzație de deținere de droguri pentru consum propriu, accusatul a argumentat că este consumator de cannabis cu o dizabilitate permanentă (boală degenerativă) și că utilizează droguri pentru calmarea durerii. La un moment dat pe parcursul procedurii de verificare a legalității măsurii, avocatul a susținut că accusatul nu a fost spitalizat pe durata arestului preventiv și că sănătatea lui s-a deteriorat. A pledat în repetate rânduri pentru înlocuirea arestului preventiv cu controlul judiciar, dar argumentele lui nu au influențat decizia de prelungire a măsurii. E doar un exemplu ilustrativ de argumentație stereotipă a judecătorilor, înclinată mai ales spre a dispune arest preventiv pentru anumite infracțiuni, precum consumul de droguri. APADOR-CH consideră că, date fiind problemele de sănătate ale accusatului, ar fi trebuit luate în considerare mai întâi măsurile preventive mai indulgente și că asemenea situații încalcă legislația internațională în domeniul drepturilor omului.

S-au identificat și trei cazuri în care persoane cu boli mintale au fost plasate sub arest preventiv. Un astfel de caz implica o crimă de gradul întâi și un acuzat cu capacități mintale reduse. Cu toate că avocatul a propus ca arestul preventiv să fie înlocuit cu controlul judiciar, accusatul a petrecut 4 luni în arest înainte de a fi plasat într-un program de tratament medical. Într-un alt caz referitor la o tentativă de omor, accusatul avea o boală psihică și era și alcoolic. Cea din urmă problemă a fost folosită ca argument de judecător pentru a dispune arestul preventiv, considerând că probabilitatea de recidivă era foarte mare din această cauză. Nu există nici un fel de informație dacă primea sau nu tratament medical pe perioada arestului preventiv. La Tribunalul Ialomița, un acuzat cu sindromul personalității antisociale a petrecut peste un an în arest preventiv. Tulburarea de care suferea nu l-a determinat pe judecător să dispună o măsură

¹⁷⁹ În dosarele studiate, 100% din propunerile de arest preventiv ale procurorilor au fost aprobate de judecători.

¹⁸⁰ Vezi Anexa 1.

¹⁸¹ Vezi Anexa, p. 9-15.

preventivă mai indulgentă, principalul argument pentru arestul preventiv fiind că pedeapsa prevăzută de lege pentru presupusa infracțiune comisă depășea patru ani.

Arestații preventiv cu probleme de sănătate mintală sunt o categorie deosebit de vulnerabilă de suspecți, care ar trebui să primească tratament corespunzător în instituții psihiatrice speciale. Este foarte clar că situațiile individuale ale acestor trei acuzați cereau măsuri preventive mai blânde. Prin opțiunea lor, judecătorii au încălcat recomandările CEDO.

Referitor la problema celei mai utilizate măsuri alternative, toți judecătorii și procurorii intervievați au spus că în România, aceasta este controlul judiciar. 43,5% dintre avocații chestionați au fost și ei de acord că controlul judiciar este cea mai utilizată alternativă, în timp ce 38,9% au menționat și arestul la domiciliu. Din nefericire, nu există date disponibile despre cât de frecvent sunt folosite aceste alternative. În lipsa acestor date, nu se poate face o evaluare privind eficiența fiecărei alternative, așa că APADOR-CH recomandă ca Ministerul Justiției să înceapă colectarea acestor informații.

Toți cei opt judecători intervievați au susținut că nu au rețineri când este vorba să ia în considerare alternative la arestul preventiv, dar și-au exprimat rezerve cu privire la capacitatea organelor judiciare de a supraveghea atât controlul judiciar cât și arestul la domiciliu. Un judecător a declarat: *“Am avut odată o situație în care o consumatoare de droguri de 15 ani cu zeci de infracțiuni la activ pe o perioadă de 2 luni a fost plasată în arest preventiv, ca o modalitate de a o izola. Inițial, a fost pusă sub control judiciar, apoi sub arest la domiciliu, dar nu a respectat nici una dintre măsuri”*¹⁸². Un altul a spus că e mult mai sigur să dispui arest preventiv, cu condiția să fie folosit pe o perioadă rezonabilă de timp: *“Cred că arestul preventiv este folosit excesiv. Eu, personal, sunt înclinat să dispun această măsură, de exemplu în cazul unui traficant de droguri, pentru că nu există alte alternative. Au fost situații în care arestul preventiv nu era justificat și nu părea potrivit, dar ar trebui să existe o supraveghere mai strictă pentru măsurile alternative, deoarece sunt multe situații în care obligațiile nu sunt respectate”*¹⁸³.

Cinci din cei șase judecători intervievați nu cred că este corect ca arestul la domiciliu să fie scăzut din pedeapsa finală, așa cum este arestul preventiv. Ei nu îl privesc ca pe o privare de libertate similară arestului preventiv: *“Și eu personal am zile în care consider că sunt arestată la domiciliu. Dar una este să stai în confortul propriei locuințe și alta e să fii privat de libertate în condițiile arestării preventive”*¹⁸⁴.

Nu există date disponibile despre cât de frecvent e folosit controlul judiciar pe cauțiune. Toți judecătorii intervievați, cu excepția unuia, au afirmat ca nu au folosit niciodată această măsură.

Majoritatea avocaților chestionați (73,8%) consideră că în procesul decizional privind eligibilitatea acuzatului pentru eliberare, judecătorii nu iau în considerare serviciile profesionale care pot face o evaluare a riscului și recomandări. Analiza dosarelor le confirmă convingerea că

¹⁸² Interviu cu G.C.A, judecător la Tribunalul București, 8.04.2015.

¹⁸³ Interviu cu G.C.A, judecător la Tribunalul București, 8.04.2015.

¹⁸⁴ Interviu cu L.P, judecător la Tribunalul București, 2.04.2015.

Serviciul de Probațiune¹⁸⁵, unde psihologi specializați au capacitatea de a evalua riscul, e rar utilizat când se iau în considerare alternativele la arestul preventiv. În doar 2 cazuri din cele 67 analizate a fost utilizat acest serviciu. Mai mult, un asemenea raport de evaluare nu este niciodată adus în discuție la prima înfățișare pentru arest preventiv. Este folosit doar în timpul procedurii în care se decide prelungirea sau nu a arestului preventiv și numai în cazul minorilor.

Dacă ar exista garanții administrative mai solide pentru supravegherea măsurilor alternative și dacă judecătorii ar fi dispuși să utilizeze mai frecvent serviciile profesionale de evaluare a riscului în timpul procesului decizional inițial de arest preventiv, poate ar exista mai multă deschidere pentru propunerile de măsuri alternative mai blânde ale avocaților, ceea ce în timp ar duce la scăderea numărului de hotărâri de arestare preventivă care „*nu par potrivite*”.

Pe baza concluziilor acestui raport, APADOR-CH consideră că prevederile CPP referitoare la alternativele la arestul preventiv ar trebui completate de legislație secundară privind aplicarea concretă a acestor măsuri. Consiliul Superior al Magistraturii (CSM) ar trebui să publice ghiduri detaliate, pentru a asigura o practică unitară referitoare la condițiile și criteriile concrete de aplicare a fiecărei măsuri în conformitate cu natura faptei și a datelor personale ale inculpatului.

Un astfel de ghid detaliat publicat de CSM este necesar și pentru stabilirea „nivelurilor” cauțiunii, în funcție de natura faptei și a datelor care îl caracterizează pe inculpat. Toți judecătorii intervievați au părut ezitanți să dispună această măsură alternativă, argumentând că nu există criterii pentru stabilirea unui anumit cuantum, neexistând o practică unitară.

Cu toate că CPP a prevăzut alternativa arestului la domiciliu, nu au fost făcute nici un fel de aranjamente practice pentru aplicarea ei. În plus, referitor la arestul la domiciliu legiuitorul nu a luat în calcul situația persoanelor care nu au familie sau prieteni și care nu se pot baza pe nimeni în situația în care nu își pot părăsi locuința (pentru a procura mâncare, de exemplu). De asemenea, cadrul legal în care operează arestul la domiciliu – în sensul în care fiecare zi de arest la domiciliu este scăzută din pedeapsa finală, exact ca o zi de arest preventiv – generează rețineri din partea judecătorilor de a dispune această măsură. Cum arestul la domiciliu este o măsură mai indulgentă decât arestul preventiv, ei consideră că ar trebui să existe regimuri diferite de a se scădea din pedeapsa finală. E nevoie de o discuție privind aceste regimuri diferite, care ar crește disponibilitatea judecătorilor de a dispune arestul la domiciliu (s-ar putea introduce variante ca: 2 zile de arest la domiciliu echivalează o zi de arest preventiv, etc.).

Prin inspecția judiciară, Consiliul Superior al Magistraturii ar trebui verifice aplicarea corectă a măsurilor preventive. Inadecvarea unei măsuri preventive într-un caz poate compromite întregul sistem de alternative la arestul preventiv prin scandalul public creat (este lecția învățată în urma cazului de la Vaslui, prezentat mai sus).

O descreștere în utilizarea arestului preventiv ar putea avea loc dacă s-ar alocă suficiente resurse (atât umane cât și tehnice) pentru a asigura o mai bună supraveghere a măsurilor alternative. Cu toate că monitorizarea electronică este prevăzută de CPP¹⁸⁶ nu există aranjamente tehnice pentru

¹⁸⁵ Sistemul de probațiune este inclus în Codul Penal și Codul de Procedură Penală, precum și în alte legi speciale, și are misiunea de reabilitare socială a infractorilor și de reducere a riscului de recidivă.

¹⁸⁶ CPP, articolul 139.

aplicarea ei în practică. În acest scop, Ministerul Justiției și Ministerul de Interne ar trebui să colaboreze pentru a crea un plan de evaluare a nevoilor și de alocare a resurselor necesare.

Este limpede că folosirea insuficientă a alternativelor la arest preventiv e influențată de calitatea apărării. Toți avocații implicați în procedurile de arest preventiv ar trebui să beneficieze de instruire cu privire la legislația națională și la standardele CEDO privind privarea de libertate, în special cei numiți din oficiu. Onorariile avocaților din oficiu ar trebui de asemenea crescute de Ministerul Justiției, pentru a motiva în plus o mai bună reprezentare a persoanelor private de libertate. De asemenea, ar trebui să aibă la dispoziție mai mult timp pentru a pregăti o apărare eficientă. În acest scop, referatul procurorilor pentru propunerea de arest preventiv ar trebui să le fie pus la dispoziție cu câteva ore înainte de prima înfățișare.

Judecătorii ar trebui să recurgă în mod regulat la serviciile profesionale implicate în evaluarea riscului în faza hotărârii inițiale de arest preventiv. Asta ar reduce în timp arestarea preventivă injustă și i-ar face mai deschiși față de cererile avocaților. Judecătorii și procurorii ar trebui să beneficieze și ei de instruirii practice despre aplicarea alternativelor la arestul preventiv, pentru a-și îmbunătăți capacitățile în ceea ce privește bunele practici în domeniu.

VIII. Prelungirea măsurii arestului preventiv

Pe măsură ce privarea de libertate continuă și se prelungește, prezumția în favoarea eliberării crește. Arestul preventiv trebuie să fie supus unei verificări regulate, pe care oricare dintre părțile implicate trebuie să o poată iniția. O verificare eficientă a legalității înseamnă că judecătorul se asigură în mod periodic că necesitatea de a prelungi arestul preventiv atâră mai greu decât drepturile inculpatului. Acest lucru implică să ceară să i se probeze că există în continuare necesitatea privării de libertate și să urmărească progresul cercetării penale/procesului.

Jurisprudența CEDO referitoare la verificarea legalității arestului preventiv arată că aceasta trebuie să ia forma unei audieri contradictorii, cu dezbateri verbale, la care egalitatea armelor între participanți să fie asigurată.¹⁸⁷ Decizia privind arestul preventiv trebuie luată cu celeritate, iar necesitatea prelungirii acestuia trebuie motivată.¹⁸⁸ Continuarea arestului preventiv „*poate fi justificată într-un caz doar dacă există indicii clare ale unei cerințe reale a interesului public care, în pofida prezumției de nevinovăție, atâră mai greu decât regula respectării liberății individuale prevăzute de Articolul 5 al Convenției* ”.¹⁸⁹ Autoritățile au în continuare datoria de a lua în considerare dacă se pot folosi măsuri alternative.¹⁹⁰

Potrivit Constituției României, un judecător poate dispune ca acuzatul să fie arestat preventiv pentru 30 de zile, iar arestul poate fi prelungit în mod repetat cu câte 30 de zile, fără a depăși un total de 180 de zile pe durata urmăririi penale¹⁹¹. După ce procesul a început, instanța este obligată, potrivit legii, să verifice în mod regulat, și nu mai târziu de 60 de zile, legalitatea prelungirii arestului preventiv și să dispună imediat eliberarea inculpatului dacă motivele pe care

¹⁸⁷ *Rakevich vs. Rusia*, nr. cerere 58973/00, 28 octombrie 2003, para 43.

¹⁸⁸ *Wloch vs. Polonia*, nr. cerere 27785/95, 19 octombrie 2000, para 127, para 84.

¹⁸⁹ *McKay vs. UK*, nr. cerere 543/03, 3 octobrie 2006, para 42.

¹⁹⁰ *Darvas vs. Ungaria*, nr. cerere 19574/07, 11 ianuarie 2011, para 27.

se baza au încetat să existe sau dacă descoperă că nu există noi temeiuri care să justifice continuarea arestului preventiv.¹⁹²

În timpul procedurii de cameră preliminară, introdusă de noul CP, arestul preventiv trebuie verificat periodic și nu mai târziu de fiecare 30 de zile dacă temeiurile pentru care acesta a fost dispus se mențin.¹⁹³ În faza procesuală, judecătorul trebuie să verifice dacă temeiurile pentru arestul preventiv se mențin o dată la cel puțin 60 de zile.¹⁹⁴ Verificarea legalității se face de către același judecător în fiecare fază a procedurii penale.

Datele obținute de la IGPR arată că persoanele care au fost private de libertate în aresturile poliției (excluzându-i pe arestații preventiv din închisori) au petrecut în medie 42 de zile în unitățile respective.¹⁹⁵ Această medie se aplică pentru persoane aflate în curs de urmărire penală. Nu există date oficiale privind durata medie a șederii suspectilor în secțiile speciale de arest preventiv din penitenciare.

Suspecții din dosarele analizate au petrecut perioada de arest preventiv atât în arestul poliției, cât și în penitenciare. Din analiză reiese că perioada dintre prima înfățișare privind arestul preventiv și prima înfățișare de judecată a variat între 7 zile și 4 ani și trei luni. În 47,8% din cazuri, persoanele au petrecut 1-3 luni în arest preventiv până la demararea procesului, în alte 23,9% din cazuri, 3-6 luni. În doar 6% din cazuri perioada a fost mai mică de o lună. În 6 cazuri (8,9%) inculpații au petrecut peste 1 an în arest preventiv înainte de prima înfățișare de judecată din cazul lor (din care doi peste 4 ani, pentru infracțiuni de comerț electronic). APADOR-CH consideră că în cazurile care au privit infracțiunile de comerț electronic, utilizarea unei perioade atât de lungi de arest preventiv nu a fost justificată.

25% dintre inculpații din cazurile studiate au petrecut în total peste un an în arest preventiv, în timp ce 20,7% au fost deținuți între 6 luni și 1 an înainte de condamnarea definitivă. Pentru 19,4% din inculpați, durata totală a arestului preventiv a variat între 3 și 6 luni. Așa cum s-a menționat deja, în timpul fazei de judecată, arestul preventiv nu poate depăși jumătate din pedeapsa maximă stabilită pentru fapta de care sunt acuzați și nu poate depăși 5 ani. Din această perspectivă, arestul preventiv s-a aflat în limitele legii, dar așa cum se va arăta în continuare, în multe cazuri dispunerea arestului preventiv nu s-a justificat și alte măsuri, mai indulgente, ar fi putut fi adoptate până la condamnarea definitivă. Au existat două cazuri de infracțiuni de comerț electronic în care doi inculpați au stat peste 4 ani în arest preventiv, o durată nerezonabilă și în mod clar nejustificată.

Verificarea periodică a legalității măsurii arestului preventiv

În România, aspectul procedural al verificării periodice este respectat, toate părțile putând să inițieze procedura și să participe la ea. Termenele au fost și ele respectate, cu toate că e mai

¹⁹¹ Constituția României, articolul 23 (5).

¹⁹² Constituția României, articolul 23 (6).

¹⁹³ CPP, articolul 207 (6).

¹⁹⁴ CPP, articolul 208 (4).

¹⁹⁵ Date de la IGPR, obținute de APADOR-CH pe 17.09.2014 ca urmare a unei cereri în baza Legii 544/2001.

probabil ca arestul să fie prelungit pentru perioada maximă de 30 de zile decât pentru o perioadă mai scurtă. În 85,1% din dosarele analizate, perioada de prelungire a fost de 30 de zile.

Doi dintre judecătorii intervievați susțin că prelungesc arestul preventiv pentru o perioadă mai scurtă (10 zile), pentru a stimula activitatea procurorilor. Trei dintre ei au spus și că resping propunerile de arest preventiv pentru că procurorul nu a făcut nimic pentru a avansa cu urmărirea penală: *“Am respins recent o propunere pentru prelungirea arestului pentru că procurorul nu făcuse absolut nimic în perioada dintre precedenta prelungire și aceasta. Și am motivat decizia în acest mod”*¹⁹⁶. Această practică nu este din păcate regula (așa cum reiese din analiza dosarelor și monitorizarea ședințelor de judecată). Sunt excepții care ar trebui folosite ca exemple de bună practică atunci când se delimitează asupra propunerilor de arest preventiv.

56,5% dintre avocații care au participat la sondaj cred și ei că, cu excepția limitei de timp, instanțele nu iau nici o altă măsură pentru a controla eficiența urmăririi penale.¹⁹⁷

Când examinează prelungirea arestului preventiv, toți cei șase judecători care au participat la studiu au afirmat că se uită la activitatea procurorilor în perioada dintre ultima prelungire și cea pe care o au în față. Trei dintre ei au spus că au în vedere jurisprudența CEDO care stabilește termenii rezonabili pentru arestul preventiv. Toți judecătorii intervievați au enumerat și următoarele alte motive pe care le iau în considerare la verificarea legalității măsurii: riscul de recidivă, conștientizarea gravității faptei și posibilitatea de a influența martorii.

Deși 85% dintre avocații chestionați cred că verificarea legalității măsurii arestului preventiv are loc cu frecvența prevăzută de lege și că termenele sunt respectate, 60,1 % din ei consideră că judecătorii nu dau niciodată atenția cuvenită factorilor relevanți în timpul verificării.

Aspectul procedural al verificării legalității a fost respectat în toate cele 67 de dosare studiate. Cu toate acestea, verificările legalității nu sunt eficiente pentru că argumentația în favoarea prelungirii arestului preventiv este formală. La prima verificare a hotărârii de arest preventiv, în toate cazurile, raționamentul judecătorului a fost că *“temeiurile legale care au stat la baza dispunerii acestei măsuri sunt aceleași”*. În 92,5% din cazuri parchetul nu a prezentat nici o dovadă nouă, iar în 91% din cazuri apărarea nu a adus nici un contraargument.

În perioada dintre decizia inițială de arest preventiv și finalizarea procesului, în 70% din cazuri argumentația pentru prelungirea arestării preventive a constat în maximum două paragrafe, conținând aceeași frază-tip de mai sus.

Toate cele 19 ședințe de judecată monitorizate au implicat o verificare a legalității prelungirii arestului preventiv. Toate au fost foarte scurte, cu o medie de 2 minute pentru susținerea procurorului și de 3 minute pentru cea a apărării. În 89,5% din cazuri, avocații au cerut înlocuirea arestului preventiv, fie cu arest la domiciliu, fie cu control judiciar. În 15,8% din cazuri avocatul a arătat că inculpatul este angajat, în 47,4% dintre audieri s-a adus argumentul că are familie, iar în 47,4% că este motivat să participe la proces, 21% dintre avocați au invocat motive de sănătate și tot atâția au spus că infracțiunea nu este atât de gravă încât să necesite

¹⁹⁶ Interviu cu G.C.A, judecător la Tribunalul București, 8.04.2015.

¹⁹⁷ Sondaj al avocaților apărării, Anexă, p. 8.

arestarea preventivă (în 36,9% din cazuri fapta presupusă era furt agravat, iar în 21% înșelăciune) și au invocat și circumstanțe excepționale.

Argumentele avocatului nu au influențat în nici un fel decizia (care a fost arest preventiv) în 79,9% din cazuri (în restul de 21% rezultatul este necunoscut). Singurul argument oferit a fost că temeiurile legale care au stat inițial la baza dispunerii măsurii sunt aceleași, că pedeapsa pentru presupusa faptă este mai mare de 4 ani, și de aceea eliberarea inculpatului ar reprezenta un pericol real pentru ordinea publică. Faptul că gravitatea faptei determină dispunerea arestului preventiv este, așa cum s-a mai menționat de câteva ori în acest raport, împotriva jurisprudenței CEDO.¹⁹⁸

Se recomandă ca judecătorii să ceară în mod regulat noi dovezi cu privire la necesitatea menținerii stării de arest preventiv în fiecare caz în parte și să urmărească diligența cu care se desfășoară cercetarea/procesul penal. Exemplul judecătorului care respinge propunerea de arest preventiv pentru că parchetul nu a făcut absolut nimic în cazul respectiv trebuie să fie folosit ca un model de bună practică și ar trebui să devină regula, nu excepția în astfel de situații.

IX. Rezultate

Niciunul din cele 67 de dosare analizate pe parcursul acestei cercetări nu s-a finalizat prin achitare. Trebuie spus că, în 68,7% din cazuri, inculpații și-au recunoscut vinovăția.

85,1% dintre cazurile analizate au rezultat într-o pedeapsă cu închisoarea, iar restul de 13,4 % într-o condamnare cu suspendare. În toate cazurile, perioada petrecută în arest preventiv a fost scăzută din pedeapsa finală¹⁹⁹ și în toate cazurile de condamnări cu executare, durata pedepsei a fost mai mare decât timpul petrecut deja în arest. Niciuna dintre pedepse nu a fost mai mică de un an.

Totuși, se pot trage niște concluzii interesante cu privire la eficiența avocaților care participă la proces în raport cu rezultatul. Așa cum am mai menționat, niciunul din cazuri nu s-a finalizat cu achitare, dar unele (13,4%, adică 9 cazuri) au avut condamnări cu suspendare. În 5 din aceste 9 cazuri (55%), acuzatul a avut un avocat ales. Ținând cont de faptul că doar în 13 din cele 67 de cazuri studiate inculpații au fost reprezentați de un avocat ales, și nu de cel din oficiu, și că de aceea aceste rezultate ar putea să nu fie reprezentative, este totuși un indiciu puternic că un avocat ales sporește șansele unei apărări mai bune și a unei pedepse mai mici. Presupunem că motivul este că avocații aleși câștigă semnificativ mai mult decât cei din oficiu, iau mai puține cazuri și așadar au mai mult timp să pregătească fiecare strategie de apărare. Avocații din oficiu sunt plătiți mult mai prost (vezi mai sus) și sunt nevoiți să ia multe cazuri, nemaiavând timp să le pregătească. APADOR-CH recomandă Ministerului Justiției să crească onorariile avocaților din oficiu și astfel să sporească șansele unei mai bune reprezentări a inculpaților care nu își pot permite un avocat ales.

^{198, 199} *Tomasi vs. Franța*, nr. cerere 12850/87, 27 august 1992, para 102.

¹⁹⁹ Articolul 72 din Codul Penal prevede ca perioada în care o persoană a fost privată de libertate ca urmare a măsurilor preventive să fie scăzută din pedeapsa decisă de instanță prin sentință definitivă și irevocabilă.

X. Concluzii și recomandări

Cel mai important aspect privind procedura de decizie a arestului preventiv, care încalcă legislația românească și jurisprudența CEDO este imposibilitatea avocatului apărării de a participa în mod real la prima înfățișare pentru arest preventiv. Avocații sunt adesea informați doar cu puțin timp înaintea ședinței inițiale și au doar 30 de minute la dispoziție să studieze dosarul. Se recomandă ca organele de cercetare penală să le trimită avocaților referatul procurorului în timp util, pentru ca aceștia să aibă suficient timp să se pregătească. În acest scop, APADOR-CH recomandă **Ministerului Justiției** să ia măsuri proactive pentru a supraveghea aplicarea corectă și reală a Articolului 7 (dreptul de a accesa materialele cazului)²⁰⁰ din Directiva privind dreptul la informare (2012/13/EU) și Articolul 3 (dreptul de a avea acces la un avocat în timpul procesului penal)²⁰¹ din Directiva privind accesul la un avocat (2013/48/EU).

Asociația cere de asemenea **Parlamentului României** să adopte Directiva privind dreptul la traducere și interpretare (2010/64/EU) cât mai curând posibil. Este inacceptabil să nu existe reglementări la zi privind calitatea traducerii și interpretării pentru persoanele care nu vorbesc sau înțeleg limba procesului penal. Articolele 2 (dreptul la interpretare), 3 (traducerea documentelor esențiale), 5 (calitatea interpretării și traducerii) trebuie imediat adoptate și aplicate.

Organizația recomandă de asemenea **Ministerului Justiției** să ia în considerare cât mai curând o majorare a onorariilor avocaților din oficiu care lucrează în sistemul penal. Fără îndoială, nivelul scăzut al acestor onorarii afectează calitatea reprezentării în cazurile de arest preventiv.

Lipsa de timp a judecătorilor pentru pregătirea dosarelor este un alt aspect care afectează rezultatul hotărârii inițiale privind arestul preventiv, adesea în dezavantajul inculpatului. **Ministerul Justiției** ar trebui să angajeze mai mulți judecători care să se ocupe de arestările preventive.

Prevederile CPP referitoare la alternativele la arestarea preventivă ar trebui completate de legislație secundară privind punerea acestora în practică. **Consiliul Superior al Magistraturii** ar trebui să publice ghiduri detaliate pentru a asigura o practică unitară în ceea ce privește condițiile și criteriile practice de aplicare a fiecărei măsuri, în concordanță cu natura faptei și cu datele personale ale inculpatului.

Un astfel de ghid detaliat publicat de **Consiliul Superior al Magistraturii** e necesar și pentru stabilirea „nivelurilor” de valoare ale cauțiunii în funcție de natura faptei și situația care îl caracterizează pe inculpat. Toți judecătorii intervievați au părut să ezite să dispună această

²⁰⁰ Directiva privind dreptul la informare (2012/13/EU), articolul 7 (1) (dreptul de a avea acces la materialele legate de caz) “Atunci când o persoană este arestată și reținută în orice etapă a procesului penal, statele membre se asigură că documentele referitoare la cauza specifică, aflate în posesia autorităților competente și care sunt esențiale pentru a contesta în mod efectiv, în conformitate cu dreptul intern, legalitatea arestării sau reținerii, sunt puse la dispoziția persoanelor arestate sau a avocaților acestora.”

²⁰¹ Directiva privind accesul la un avocat (2013/48/EU), articolul 3 (1) (dreptul de a avea acces la materialele legate de caz) “Statele membre se asigură că persoanele suspectate sau acuzate au dreptul de a avea acces la un avocat, astfel încât să li se permită persoanelor vizate să își exercite dreptul la apărare în mod practic și eficient.”

măsură alternativă, argumentând că nu există criterii pentru stabilirea unui quantum al cauțiunii, neexistând o practică unitară în acest sens.

Prin inspecția judiciară, **Consiliul Superior al Magistraturii** ar trebui să verifice aplicarea corectă a măsurilor preventive. O măsură preventivă neadecvată într-un caz poate compromite întregul sistem de alternative la detenție prin scandalul public creat (acesta este lecția învățată din cazul din Vaslui prezentat mai sus).

O descreștere a utilizării arestului preventiv ar putea avea loc dacă se alocă suficiente resurse (atât umane cât și tehnice) pentru a asigura o mai bună supraveghere a alternativelor la arestarea preventivă. Cu toate că monitorizarea electronică este prevăzută de CPP²⁰², nu există aranjamente practice pentru aplicarea ei. În acest scop, **Ministerul Justiției și Ministerul Afacerilor Interne** ar trebui să colaboreze pentru a crea un plan de evaluare a nevoilor și de alocare a resurselor necesare. Pentru o mai bună supraveghere a procedurilor privind arestul preventiv și pentru asigurarea participării inculpatului chiar în cazurile în care nu poate fi de față, se sugerează mobilizarea resurselor care să permită folosirea videoconferințelor.

Este limpede că folosirea insuficientă a alternativelor la arestarea preventivă este influențată și de calitatea apărării. Toți avocații implicați în procedura de arest preventiv, și în special cei numiți din oficiu, ar trebui să beneficieze de instruire cu privire la legislația națională și standardele CEDO în ceea ce privește privarea de libertate.

Judecătorii ar trebui să recurgă în mod regulat la servicii profesionale de evaluare a riscului în faza hotărârii inițiale privind arestul preventiv. De instruire practică privind standardele din jurisprudența CEDO în domeniul arestului preventiv și aplicarea alternativelor la arestarea preventivă ar trebui să beneficieze și judecătorii și procurorii, pentru a-și spori cunoștințele de bune practici în domeniu.

Și, nu în ultimul rând, în pofida hotărârilor CEDO împotriva României pentru încălcarea Articolului 5 din Convenție, situația nu s-a schimbat la nivel sistemic în zonele identificate de Curtea Europeană drept problematice. **Agentul Guvernamental din cadrul Ministerului Afacerilor Externe**, responsabil cu implementarea hotărârilor CEDO, ar trebui să prezinte planuri de acțiune cu măsurile generale de aplicat pentru a rezolva problemele care apar în cazurile pentru care România a fost condamnată.

²⁰² CPP, articolul 139.

Practica arestului preventiv: monitorizarea alternativelor și hotărârilor judecătorești

Sondaj pentru apărătorii legali

Sondajul care urmează face parte dintr-un proiect de cercetare finanțat de Uniunea Europeană, care studiază calitatea hotărârilor judecătorești cu privire cu arestul preventiv în 10 state membre ale UE. Cercetarea va include, acolo unde este posibil, și monitorizări ale ședințelor de judecată și studii de caz. Scopul sondajului este de a înțelege procedurile referitoare la arestul preventiv așa cum se petrec în realitate, din perspectiva apărării. În acest scop, am aprecia ca răspunsurile să fie cât mai detaliate și mai sincere, pe baza experienței dumneavoastră, și să includă de câte ori este posibil exemple concrete (anonime) din practică.

Vă rugăm să încercați sau să completați răspunsul și să adăugați comentariile dumneavoastră în spațiul de dedesubt. Orice comentarii suplimentare pot fi scrise în spațiul de la sfârșitul sondajului. Vă rugăm să adăugați orice comentarii doriți la final și să adăugați coli de hârtie dacă spațiul este insuficient.

Apreciem și răspunsuri parțiale la chestionar, în cazul în care nu puteți răspunde la toate întrebările.

A. Informații despre dumneavoastră

1. De cât timp sunteți avocat pledant?
2. În ce regiune sau oraș practicați dreptul?
3. Practica dumneavoastră conține **(a)** numai (100%) **(b)** în principal (peste 50%) **(c)** unele (sub 50%) sau **(d)** deloc – cazuri penale?
4. De câte cazuri penale v-ați ocupat personal în ultimul an?
5. La câte înfățișări pentru arest preventiv ați participat ca apărător în ultima lună? _____ În ultimele 6 luni? _____ În ultimul an? _____
6. Aveți cazuri de asistență juridică pro-bono? **Da/Nu**

B. Procedură: imparțialitate, eficiență și acces la justiție

1. Este inculpatul totdeauna prezent în persoană în timpul înfățișărilor la care se decide arestul preventiv? **Da/Nu**
Dacă nu, de ce nu? _____
Există opțiunea de videoconferință pentru a facilita participarea inculpatului? **Da/Nu** Dacă există, cât de frecvent este utilizată?

2. Este avocatul apărării mereu prezent în timpul unor astfel de înfățișări? **Da/Nu**

Dacă nu, de ce nu?

3. I se permite apărării să facă observații (orale sau scrise) în timpul acestor înfățișări? **Da/Nu**
4. Sunt observațiile apărării și procurorilor tratate în mod egal în timpul judecării arestului preventiv? **Da/Nu**
5. Cât timp i se acordă, în medie, avocatului apărării, pentru a se pregăti (de exemplu, prin consultarea dosarului, discuția cu inculpatul, colectarea de probe sau verificarea veridicității acestora) pentru înfățișarea inițială, la care se ia hotărârea privind arestarea preventivă? **(a)** Sub 5 minute **(b)** 5-10 minute **(c)** sub 30 minute **(d)** în jur de 30 minute **(e)** 30 minute – 1 oră **(f)** peste 1 oră
6. Are acces apărarea la dosar sau la alte materiale relevante pentru caz înaintea înfățișării privind arestul preventiv? **Da/Nu**
Dacă da, este accesul acordat suficient pentru a putea combate în mod eficient legalitatea menținerii în arest? **Da/Nu**
7. Există obstacole în practică pentru un apel față de hotărârea de arest preventiv? **Da/Nu**

C. Substanță: evaluarea judecătorilor și hotărârea judecătorească

8. Fac judecătorii o evaluare onestă și de substanță a probabilității de sustragere din fața legii, de înlăturare a probelor, de recidivă sau de reprezentare a unui pericol pentru societate? **Da/Nu**
9. Evaluează sau iau în considerare judecătorii faptele specifice și probele din cazul respectiv? **Da/Nu**
10. Furnizează judecătorii în mod curent o hotărâre scrisă privind arestul preventiv? **Da/Nu**
Dacă da, conține hotărârea și o motivare specifică cazului respectiv? **Da/Nu**

11. Ați observat, în motivările privind arestul preventiv, folosirea de prezumții sau justificări neconforme legii, fie ele explicite sau implicite (de exemplu, o prea mare greutate acordată existenței unor condamnări anterioare sau folosirea arestării preventive ca formă de presiune ca inculpatul să depună mărturie sau să-și recunoască vinovăția)? **Da/Nu**

D. Alternative la detenție

12. Au judecătorii acces la servicii profesionale care să le facă o evaluare a riscului și recomandări cu privire la cât este de potrivit inculpatul pentru a fi pus în libertate? **Da/Nu**

Dacă nu, cum evaluează judecătorii dacă condițiile de eliberare sau supravegherea în perioada dinainte de judecată sunt suficiente pentru a asigura prezența inculpatului la proces, integritatea investigației și/sau faptul că acesta nu va recidiva?

13. Aveți posibilitatea de a le propune judecătorilor măsuri alternative la arestul preventiv ? **Da/Nu**
Cum sunt primite propunerile dumneavoastră?

14. Au judecătorii încredere în măsurile alternative? **Da/Nu** Le iau în considerare cu seriozitate înainte de a decide arestul preventiv? **Da/Nu**

15. Stabilirea unei anumite masuri alternative se face luând în considerare caracteristicile specifice ale inculpatului și capacitatea sa de a respecta condițiile (de exemplu, posibilități financiare pentru a plăti cauțiunea, domiciliu fix în cazul arestului la domiciliu sau al condițiilor legate de reședință, proximitate față de secția de poliție pentru verificări regulate, etc)? **Da/Nu**

16. Există alternative la arest prevăzute de lege, care sunt insuficient utilizate? **Da/Nu**
Dacă da, care sunt și din ce cauză nu sunt folosite?

17. Care alternative la arestul preventiv sunt cele mai utilizate?

18. Are folosirea alternativelor un impact asupra duratei procesului? **Da/Nu**

E. 'Atenția cuvenită', verificări periodice ale legalității și detenție excesivă

19. Credeți că dosarele/cauzele în care inculpații sunt arestați preventiv sunt soluționate mai eficient și mai rapid decât cele în care sunt puși în libertate? **Da/Nu**

20. În cazurile în care arestarea preventivă este prelungită, care sunt principalele cauze?

21. În cazurile în care arestarea preventivă este prelungită, impune curtea termene limită pentru finalizarea diferitelor stadii ale investigației? **Da/Nu**

Ce alte măsuri iau judecătorii pentru a controla eficiența investigației?

22. Este verificată periodic necesitatea menținerii stării de arest, ținând cont și de existența alternativelor la arestare? **Da/Nu**

Dacă da, au înfățișările loc cu frecvența prevăzută de lege? **Da/Nu**

În opinia dumneavoastră, sunt aceste verificări suficient de frecvente pentru a ține cont de schimbările de situație sau de alți factori? **Da/Nu**

La înfățișările pentru verificarea legalității stării de arest, acordă judecătorul suficientă atenție factorilor relevanți?

Da/Nu

Vă rugăm să adăugați orice alte comentarii pe care le-ați putea avea cu privire la utilizarea arestului preventiv în România, precum și orice exemple de cazuri care ilustrează comentariile dvs.

Anexa 2

Practica arestului preventiv: monitorizarea alternativelor și hotărârilor judecătorești

Studiu de caz

Vă rugăm să aveți în vedere dacă se pot obține copii ale documentelor cheie, respectiv încheierea hotărârii de arestare, hotărârile de prelungire, precum și probele principale, acolo unde e posibil. Unde nu există informații, va rugăm să adăugați “necunoscut” sau să încercuiți “n”. Dacă întrebarea nu se aplică, încercuiți sau scrieți “Na”. Vă rugăm de asemenea să atribuiți un cod cazului pentru a facilita colecția de date și analiza lor, de exemplu data/ instanța/ numărul. Acolo unde este necesar puteți adăuga comentarii.

Codul cazului	
Data arestării	
Data primei înfățișări pentru arest preventiv	

Date personale ale acuzatului

Vârsta la momentul arestării		
Sex		
Naționalitate		
Etnie		
Vorbește/Înțelege limba completului de judecată?	Da/NU/N/Na	
	Dacă nu, există un interpret prezent?	Da/Nu/N/Na
	Daca interpretul este prezent doar la unele din ședințele de judecată, vă rugăm să notați acele ședințe la care acesta nu a fost prezent:	
	Este calitatea traducerii suficient de	Da/Nu/N/Na

	bună?		
	Daca calitatea traducerii a fost suficient de bună doar în timpul unora din ședințele de judecată, vă rugăm să le notați pe acelea unde traducerea nu a fost suficient de bună.		
	Sunt documentele esențiale traduse?		Da/Nu/N/Na
De obicei are reședința în țară?	Da/Nu/N/Na		
Este rezident legal în țară?	Da/Nu/N/Na		
Domiciliu stabil?	Da/Nu/N/Na		
Căsătorit, concubinaj, parteneriat civil?	Da/Nu/N/Na		
Copii/alte persoane în întreținere?	Da/Nu/N/Na	Daca da, câți/câte?	
Angajat?	Da/Nu/N/Na	Dacă da, ce anume lucrează?	
Student?	Da/Nu/N/Na		
Utilizator de droguri?	Da/Nu/N/Na		
Alte probleme de sănătate?	Da/Nu/N/Na		
Alte dizabilități?	Da/Nu/N/Na		
Nivelul de educație?			
Alte caracteristici relevante?			

Reprezentarea acuzatului

Data la care a fost numit avocatul apărării	
Numit din oficiu sau ales de suspect?	Numit din oficiu
	Ales
Finanțat public sau privat?	Finanțat public
	Privat
S-au întâlnit față în față avocatul cu acuzatul până la prima înfățișare pentru arest preventiv?	Da/Nu/N/Na
Prezent la toate termenele?	Da/Nu/N/Na

Informații despre acuzare

Încadrarea juridică	Prins în <i>flagrante delicto</i>
	Arestare cu mandat
	Predare
	În arest preventiv
	Necunoscută
Infrațiunea imputată (cea mai gravă/ cu potențialul pedepsei celei mai mari)	

Numărul de infracțiuni reținute?	
Clasificare	
Max. legal al pedepsei ce poate fi aplicată în cauză (luni/ani)	

Desfășurarea dezbaterii cazului

A fost acuzatul prezent la dezbateria cazului?	Da/Nu/N/Na
--	------------

Argumentele acuzării

Natura susținerii	Exclusiv orală		Da/Nu/N/Na
	parțial scrisă, parțial orală		Da/Nu/N/Na
	În cea mai mare parte sau complet scrisă		Da/Nu/N/Na
Măsuri preventive solicitate?	Eliberare necondiționată		Da/Nu/N/Na
	Eliberare condiționată	Da/Nu/N/Na Dacă Da, specificați:	
		Monitorizare electronică	Da/Nu/N/Na
		Plata cauțiunii	Da/Nu/N/Na
		Arest la domiciliu	Da/Nu/N/Na
		Raportare la secția de poliție	Da/Nu/N/Na
		Tratament de dezintoxicare	Da/Nu/N/Na
		Alt program medical – de ex. într-o clinică psihiatrică	Da/Nu/N/Na
		Ordin de restricție față de victime, martori sau complici	Da/Nu/N/Na
		Ordin de restricție pentru anumite locații	Da/Nu/N/Na
		Angajament de a rămâne într-o anumită locație	Da/Nu/N/Na
		Altele	Da/Nu/N/Na
	Arestare	Da/Nu/N/Na	

		preventiva	
Motivarea cererii daca s-a solicitat măsura arestării preventive	Riscul de sustragere de la urmărire	Cetățean străin	Da/Nu/N/Na
		Fără domiciliu stabil	Da/Nu/N/Na
		Cetățean cu domiciliul în altă parte a țării	Da/Nu/N/Na
		Șomer sau fără angajament formal	Da/Nu/N/Na
		Fără persoane în îngrijire	Da/Nu/N/Na
		Consumator de droguri	Da/Nu/N/Na
		Antecedente de neaprezentare în fața instanței	Da/Nu/N/Na
		Alte condamnări sau arestări	Da/Nu/N/Na
		Alte încălcări ale condițiilor de cauciune	Da/Nu/N/Na
		Pedeapsă potențială severă	Da/Nu/N/Na
		Altele	Da/Nu/N/Na
		Gravitatea faptei	Da/Nu/N/Na
	Pericol public	Da/Nu/N/Na	
	Pune în pericol investigația	Risc de distrugere a probelor	Da/Nu/N/Na
		Amenințare la adresa martorilor	Da/Nu/N/Na
		Risc de coroborare a declarațiilor cu ceilalți inculpați	Da/Nu/N/Na
Altele		Da/Nu/N/Na	
Probabilitatea de a comite o noua infracțiune	Da/Nu/N/Na		
Altele	Specificați		
Probe invocate de acuzare?	Da/Nu/N/Na Dacă da, enumerați probele		
Alte observații?			

Argumentele apărării

Apărătorul a formulat cereri?	Da/Nu/N/Na	
	Dacă nu, i s-a dat ocazia să o facă?	Da/Nu/N/Na
Natura susținerii	Exclusiv orală	Da/Nu/N/Na
	Parțial scrisă, parțial orală	Da/Nu/N/Na
	În cea mai mare parte sau complet scrisă	Da/Nu/N/Na
Apărătorul a cerut timp suplimentar (de ex. pentru a se consulta cu clientul sau a studia dosarul)?	Da/Nu/N/Na	
	Dacă da, timpul i-a fost acordat?	Da/Nu/N/Na

A avut apărătorul acces la dosar?	Da/Nu/N/Na		
A cerut apărătorul probe?	Da/Nu/N/Na		
	Dacă da, a fost cererea aprobată?	Da/Nu/N/Na	
Ce măsuri preventive au fost solicitate de apărare?	Arest la domiciliu		Da/Nu/N/Na
	Raportare la secția de poliție		Da/Nu/N/Na
	Tratament de dezintoxicare		Da/Nu/N/Na
	Alt program medical – de ex. într-o clinică psihiatrică		Da/Nu/N/Na
	Ordin de restricție față de victime, martori sau complici		Da/Nu/N/Na
	Ordin de restricție pentru anumite locații		Da/Nu/N/Na
	Plata cautiunii		Da/Nu/N/Na
	Angajament de a rămâne într-o anumită locație		Da/Nu/N/Na
	Altele (specificati)		Da/Nu/N/Na
Argumentele apărării	Pentru lipsa riscului de sustragere:	Inculpatul e angajat	Da/Nu/N/Na
		Capabil să plătească o cauțiune	Da/Nu/N/Na
		Disponibilitate de a se prezenta la raport	Da/Nu/N/Na
		Inculpatul are familie	Da/Nu/N/Na
		Inculpatul este student	Da/Nu/N/Na
		Inculpatul are domiciliu stabil	Da/Nu/N/Na
		Lipsa resurselor pentru a călători	Da/Nu/N/Na
		Motivat să se prezinte la proces	Da/Nu/N/Na
		Nu a mai fost arestat/condamnat	Da/Nu/N/Na
		A avut o prezență bună la procese anterioare	Da/Nu/N/Na

		Predare voluntara	Da/Nu/N/ Na
		Tratament medical/anti-drog	Da/Nu/N/ Na
		Motive de sanatate	Da/Nu/N/ Na
		Alte motive umanitare	Da/Nu/N/ Na
		Fapta nu este gravă	Da/Nu/N/ Na
		Circumstanțe excepționale	Da/Nu/N/ Na
		Condiții de detenție proaste	Da/Nu/N/ Na
		Inculpatul riscă să sufere disproporționat în detenție din cauza unor circumstanțe personale	Da/Nu/N/ Na
		Altele (specificati)	Da/Nu/N/ Na
	Pentru nereprezentarea unui pericol public:	Natura acuzației	Da/Nu/N/ Na
		Lipsa de probe privind vinovăția	Da/Nu/N/ Na
		Lipsa istoric de violenta	Da/Nu/N/ Na
		Altele (specificati)	
	Generale	Prezumția de nevinovăție	Da/Nu/N/ Na
		Lipsa bazei legale de impunere a măsurilor	Da/Nu/N/ Na
		Argumentele acuzației nesuținute de probe	Da/Nu/N/ Na
		Problem de procedură/de tratament la poliție	Da/Nu/N/ Na
		Arestare nelegitimă	Da/Nu/N/ Na
	Pentru a contracara punerea sub pericol a investigației:	Probe deja colectate, investigația completa;	Da/Nu/N/ Na
Probe invocate de aparare?	Da/Nu/N/Na Dacă da, enumerați probele		

Observații suplimentare?	
--------------------------	--

Hotărârea judecătorului

Măsuri preventive solicitate	Arestare preventivă		Da/Nu/N/Na	
	Eliberare condiționată		Da/Nu/N/Na	
	Eliberare necondiționată		Da/Nu/N/Na	
Daca a fost dispusă arestarea:	Motivația pentru arest?	Riscul de sustragere		Da/Nu/N/Na
		A existat o motivare?	Da/Nu/N/Na	
			Daca da, a fost formală sau specifică/ de substanță?	
		Pericol public		Da/Nu/N/Na
		A existat o motivare?	Da/Nu/N/Na	
			Daca da, a fost formală sau specifică/ de substanță?	
		Ordine publică		Da/Nu/N/Na
		A existat o motivare?	Da/Nu/N/Na	
			Daca da, a fost formală sau specifică/ de substanță?	
		Risc de comitere a unei noi infracțiuni		Da/Nu/N/Na
		A existat o motivare?	Da/Nu/N/Na	
			Daca da, a fost formală sau specifică/ de substanță?	
		Pericol pentru investigație	Pentru martor	Da/Nu/N/Na
		A existat o motivare? Da/Nu/N/Na	Pentru victimă	Da/Nu/N/Na
			Pentru probe	Da/Nu/N/Na

			formală sau specifică/ de substanță?		
	Altele (specificați)				
	A fost arestarea supusă unor condiții?		Da/Nu/N/Na	Durata de timp	
				Acțiuni ale procurorului	
				Condiții specifice	
				Altele	
Daca a fost dispusă eliberarea condiționată, care au fost condițiile?	Monitorizare electronică		Da/Nu/N/Na		
	Arest la domiciliu		Da/Nu/N/Na		
	Cauțiune		Da/Nu/N/Na		
	Prezentare la secția de poliție		Da/Nu/N/Na		
	Distanță față de anumite locații		Da/Nu/N/Na		
	Tratament de dezintoxicare		Da/Nu/N/Na		
	Distanță față de victimă, martori		Da/Nu/N/Na		
	Altele				
Au fost condițiile eliberării condiționate încălcate de acuzat?	Da/Nu/N/Na		Daca da, explicați:		
Care este perioada de timp pentru care a fost dispusa eliberarea condiționată?			Cat a durat de fapt?		
A fost furnizată o hotărâre scrisă?	Da/Nu/N/Na				
A existat o motivare?	Da/Nu/N/Na				
	Daca da, s-au făcut referințe la probele/argumentele parților?			Da/Nu/N/Na	
	Acuzare – Da/Nu/N/Na		Aparare – Da/Nu/N/Na		
	Daca da, care a fost motivarea? (sumar)				
Decizia a fost contestată?	Da/Nu/N/Na	De apărare	Da/Nu/N/Na		
		De acuzare	Da/Nu/N/Na		

Apeluri (această secțiune poate fi repetată de câte ori este necesar pentru a include informația de la toate apelurile)

Data judecării apelului:		
A fost acuzatul prezent la apel?	Da/Nu/N/Na	
A fost avocatul aparării prezent la apel?	Da/Nu/N/Na	
A fost procurorul prezent la apel?	Da/Nu/N/Na	
Apel inițiat:	La cererea apărării	Da/Nu/N/Na
	La cererea instanțelor de judecată	Da/Nu/N/Na
Audiere orală?	Da/Nu/N/Na	
S-a luat o decizie în apel?	Reînnoirea hotărârii de arest preventiv	Da/Nu/N/Na
	Eliberare condiționată	Da/Nu/N/Na
	Eliberare necondiționată	Da/Nu/N/Na
Impunerea unei limite de timp asupra reînnoirii?	Da/Nu/N/Na	(Specificati)
Orice alte condiții impuse (de ex. cerere pentru acuzare de a întreprinde anumite acțiuni înainte de următorul apel)?	Da/Nu/N/Na	(Specificati)
Motivarea instanței pentru reînnoirea sau schimbarea condițiilor arestării preventive?	Da/Nu/N/Na	(Specificati)
Au fost prezentate probe în favoarea cererii de reînnoire?	De judecător?	Da/Nu/N/Na
	De apărare?	Da/Nu/N/Na
Noi probe prezentate de procuror?	Da/Nu/N/Na	
Contra-argumentație din partea apărării?	Da/Nu/N/Na	
Apel?	Da/Nu/N/Na	De apărare
		De procuror

Rezultatul cazului

Condamnaare	Da/Nu/N/Na	Acuzatia:
Achitare	Da/Nu/N/Na	Acuzatia:
Renunțare la caz (încetarea procesului)	Da/Nu/N/Na	Motivare:
Recunoașterea	Da/Nu/N/Na	

vinovăției?				
Pedeapsa privativa de libertate:	Da/Nu/N/Na	Daca Da, durata pedepsei in luni/ani:	Perioada de arest preventiv scăzută?	Da/Nu/N/Na
Pedeapsă ne-privativă de libertate (specificați)				

Durata arestului preventiv

Durata totală a arestului		
Durata dintre arestare și primul termen pentru judecata în fond		
Motivație pentru amânări	Acuzarea a cerut mai mult timp pentru investigație	(data)
	Apărarea a cerut mai mult timp	(data)
	Amânare din motive administrative ale instanței	(data)
	Martorul sau traducătorul nu s-au prezentat	(data)

OBSERVAȚII :

Anexa 3

Practica arestului preventiv: monitorizarea alternativelor și hotărârilor judecătorești

Instrument de monitorizare a înfățișării/ședințelor de judecată

Pentru toate întrebările încercuiți da sau nu și/ sau completați secțiunea cu cel mai potrivit răspuns. Dacă răspunsul nu poate fi stabilit vă rugăm să indicați asta prin N (necunoscut). Dacă întrebarea nu se aplică în jurisdicția dvs., vă rugăm să completați spațiul prin N/A. Vă rugăm să atribuiți fiecărui caz un cod pentru a facilita colecția de date și analiza lor, de exemplu data/ instanță/ număr. Va rugăm să adăugați comentarii explicative pe cât posibil/ dacă este necesar.

Data ședinței de judecată	
Codul cazului	
Instanța	
Prima înfățișare pentru arestare preventivă sau verificarea legalității măsurii ?	
Nume observator	
Ora de începere a dezbaterii pe caz	
Ora de încheiere a dezbaterii pe caz	
Număr dosar:	
Judecătorul/Procurorul informați că observatorul este prezent?	
Numărul arestațiilor din dosar	

Datele personale ale acuzatului

Vârstă		
Sex		
Naționalitate		
Etnie		
Vorbește/Înțelege limba română?	Da/Nu/N/Na	
	Dacă nu, este interpretul prezent?	Da/Nu/N/Na

	Este calitatea interpretării suficient de bună?	Da/Nu/N/Na
De obicei are reședința în țară?	Da/Nu/N/Na	
Este rezident legal în țară?	Da/Nu/N/Na	
Domiciliu stabil?	Da/Nu/N/Na	
Căsătorit/Coabitare/ Parteneriat civil?	Da/Nu/N/Na	
Copii/alte persoane în întreținere?	Da/Nu/N/Na	Dacă da, câți dependenți?
Angajat?	Da/Nu/N/Na	Dacă da, unde?
Student?	Da/Nu/N/Na	
Consumator de droguri?	Da/Nu/N/Na	
Alte probleme de sănătate?	Da/Nu/N/Na	
Alte dizabilități?	Da/Nu/N/Na	
Nivel de educație?		
Alte caracteristici relevante		

Reprezentarea acuzatului

A fost acuzatul prezent?	Da/Nu/N/Na
A fost avocatul prezent?	Da/Nu/N/Na
Avocat din oficiu sau ales de suspect?	Din oficiu
	Ales
Finanțat public sau privat?	Finanțat public
	Finanțat privat
S-a întâlnit acuzatul cu avocatul înainte de ședința de judecată?	Da/Nu/N/Na

Informații despre acuzare

Cum s-a ajuns la arestare	Surprins în flagrant delict
	Mandat de arestare
	S-a predat
	Arestare preventivă
	Necunoscut
Fapta imputată (cea mai gravă/ cu potențialul pedepsei celei mai mari)	
Numărul de infracțiuni reținute	
Clasificare	
Max. legal al pedepsei ce poate fi aplicată în cauză (luni/ani)	

Desfășurarea ședinței publice

Argumentele acuzării

Durata argumentului (minute)				
Natura susținerii		Orală (exclusiv orală)	Da/Nu/N/Na	
		Parțial scrisă, parțial orală	Da/Nu/N/Na	
		În cea mai mare parte sau complet scrisă	Da/Nu/N/Na	
Măsuri preventive solicitate?		Eliberare necondiționată	Da/Nu/N/Na	
		Eliberare condiționată	Da/Nu/N/Na Dacă Da, specificați	
			Monitorizare electronică	Da/Nu/N/Na
			Plata cauțiunii	Da/Nu/N/Na
			Arest la domiciliu	Da/Nu/N/Na
			Raportare la secția de poliție	Da/Nu/N/Na
			Tratament de dezintoxicare	Da/Nu/N/Na
			Alt program medical (de exemplu într-o clinică psihiatrică)	Da/Nu/N/Na
			Ordin de restricție față de victimă	Da/Nu/N/Na
			Ordin de restricție pentru anumite locații	Da/Nu/N/Na
		Altele (specificați)		
		Arestare preventivă	Da/Nu/N/Na	
Motivarea propunerii dacă s-a solicitat măsura arestării preventive	Riscul de sustragere de la urmărire	Cetățean străin	Da/Nu/N/Na	
		Fără domiciliu stabil	Da/Nu/N/Na	
		Cetățean cu domiciliul în altă parte a țării	Da/Nu/N/Na	
		Fără loc de muncă	Da/Nu/N/Na	
		Fără persoane în îngrijire	Da/Nu/N/Na	
		Consumator de droguri	Da/Nu/N/Na	
		Antecedente de neprezentare în fața instanței	Da/Nu/N/Na	
		Alte condamnări sau arestări	Da/Nu/N/Na	
		Alte încălcări ale condițiilor de cauciune	Da/Nu/N/Na	
		Pedeapsă potențială severă	Da/Nu/N/Na	
		Altele (specificați)	Da/Nu/N/Na	

	Gravitatea faptei	Da/Nu/N/Na	
	Pericol public	Da/Nu/N/Na	
	Pune în pericol investigația	Risc de distrugere a probelor	Da/Nu/N/Na
		Amenințare la adresa martorilor	Da/Nu/N/Na
		Risc de coroborare a declarațiilor cu ceilalți acuzați	Da/Nu/N/Na
		Altele (Specificați)	Da/Nu/N/Na
	Probabilitatea de a comite o nouă infracțiune	Da/Nu/N/Na	
Altele	(Specificați)		
Probe invocate de acuzare	Da/Nu/N/Na Dacă da, enumerați		
Observații suplimentare?			

Argumentele apărării

Apărătorul a formulat cereri?	Da/Nu/N/Na	
	Dacă nu, i s-a dat ocazia să o facă?	Da/Nu/N/Na
Natura susținerii	Orală	Da/Nu/N/Na
	Parțial scrisă, parțial orală	Da/Nu/N/Na
	În cea mai mare parte sau complet scrisă	Da/Nu/N/Na
Durata susținerilor apărării? (minute)		
Apărătorul a cerut timp suplimentar (de ex. pentru a se consulta cu clientul sau a studia dosarul)?	Da/Nu/N/Na	
	Dacă da, timpul i-a fost acordat?	
A avut apărătorul acces la dosar?	Da/Nu/N/Na	
A cerut apărătorul probe?	Da/Nu/N/Na	
	Dacă da, a fost cererea aprobată?	Da/Nu/N/Na
Ce măsuri preventive au fost solicitate de apărare?	Eliberare necondiționată	Da/Nu/N/Na
	Monitorizare electronică	Da/Nu/N/Na
	Arest la domiciliu	Da/Nu/N/Na

	Control judiciar		Da/Nu/N/N a
	Tratament de dezintoxicare		Da/Nu/N/N a
	Alt program medical – de ex. într-o clinică psihiatrică		Da/Nu/N/N a
	Ordin de restricție față de victime, martori sau complici (control judiciar)		Da/Nu/N/N a
	Ordin de restricție pentru anumite locații (control judiciar)		Da/Nu/N/N a
	Plata cauțiunii		Da/Nu/N/N a
	Angajament de a rămâne într-o anumită locație (control judiciar)		Da/Nu/N/N a
	Altele (specificați)		Da/Nu/N/N a
Argumentele apărării	Nu există riscul de sustragere	Inculpatul e angajat	Da/Nu/N/N a
		Capabil să plătească o cauțiune	Da/Nu/N/N a
		Disponibilitate de a se prezenta la raport	Da/Nu/N/N a
		Acuzatul are familie	Da/Nu/N/N a
		Inculpatul e student	Da/Nu/N/N a
		Inculpatul are domiciliu stabil	Da/Nu/N/N a
		Lipsa resurselor pentru a călători	Da/Nu/N/N a
		Motivat să se prezinte la proces	Da/Nu/N/N a
		Nu a mai fost arestat/condamnat	Da/Nu/N/N a
		A avut o prezență bună la procese anterioare	Da/Nu/N/N a
		Tratament medical/anti-drog	Da/Nu/N/N a
		Motive de sănătate	Da/Nu/N/N a
		Alte motive umanitare	Da/Nu/N/N a
		Fapta nu este gravă	Da/Nu/N/N a
		Circumstanțe excepționale	Da/Nu/N/N a

		Condiții de detenție proaste	Da/Nu/N/Na
		Inculpatul riscă să sufere disproporționat în detenție din cauza unor circumstanțe personale	Da/Nu/N/Na
		Altele (specificați)	Da/Nu/N/Na
	Inculpatul nu prezintă pericol public	Lipsa arestărilor/condamnărilor anterioare	Da/Nu/N/Na
		Natura acuzației	Da/Nu/N/Na
		Lipsa de probe privind vinovăția	Da/Nu/N/Na
		Altele (specificați)	
	Generale	Prezumția de nevinovăție	Da/Nu/N/Na
		Lipsa temeiului legal	Da/Nu/N/Na
		Lipsa de probe	Da/Nu/N/Na
Probleme de procedură/de tratament la poliție		Da/Nu/N/Na	
Pentru a contracara punerea sub pericol a investigației	Probe deja colectate, investigația completă	Da/Nu/N/Na	
Probe invocate de apărare?	Da/Nu/N/Na Dacă da, enumerați probele		
Observații suplimentare?			

Hotărârea judecătorului:

Măsurile preventive	Arestare preventivă	Da/Nu/N/Na
---------------------	---------------------	------------

solicitate	Eliberare condiționată		Da/Nu/N/Na		
	Eliberare necondiționată		Da/Nu/N/Na		
Dacă a fost dispusă arestarea	Motivația pentru arestare?	Riscul de sustragere		Da/Nu/N/Na	
			A existat o motivare?	Da/Nu/N/Na	
			Dacă da, a fost formală sau specifică/ de substanță?		
		Pericol public		Da/Nu/N/Na	
			A existat o motivare?	Da/Nu/N/Na	
			Dacă da, a fost formală sau specifică/ de substanță?		
		Ordine publică		Da/Nu/N/Na	
			A existat o motivare?	Da/Nu/N/Na	
			Dacă da, a fost formală sau specifică/ de substanță?		
		Risc de comitere a unei noi infracțiuni		Da/Nu/N/Na	
			A existat o motivare?	Da/Nu/N/Na	
			Dacă da, a fost formală sau specifică/ de substanță?		
		Pericol pentru investigație		Pentru martor	Da/Nu/N/Na
			A existat o motivare?	Pentru victimă	Da/Nu/N/Na
			Dacă da, a fost formală sau specifică/ de substanță?	Pentru probe	Da/Nu/N/Na
Altele (specificați)					
	A fost arestarea supusă unor condiții?		Da/Nu/N/Na	Durata de timp	
				Acțiuni ale procurorului	

			Condiții specifice
			Altele
Dacă a fost dispusă eliberarea condiționată, care au fost condițiile?	Monitorizare electronică	Da/Nu/N/Na	
	Arest la domiciliu	Da/Nu/N/Na	
	Prezentare la secția de poliție (control judiciar)	Da/Nu/N/Na	
	Tratament de dezintoxicare	Da/Nu/N/Na	
	Distanță față de victime/martori/complici	Da/Nu/N/Na	
	Distanță față de anumite locații	Da/Nu/N/Na	
	Cauțiune	Da/Nu/N/Na	
	Altele (specificați)		
Au fost condițiile eliberării condiționate încălcate de acuzat	Da/Nu/N/Na	Dacă da, explicați:	
Dacă s-a dispus eliberarea condiționată, pentru cât timp s-a dispus?		Cât a durat de fapt?	
A fost înmănată o hotărâre scrisă?	Da/Nu/N/Na		
Observatorul a putut analiza hotărârea scrisă?	Da/Nu/N/Na		
A fost motivată decizia	Da/Nu/N/Na		
	Dacă da, s-a făcut referire la probele/argumentele aduse de părți?		Da/Nu/N/Na
	Acuzare – Da/Nu/N/Na	Apărare: Da/Nu/N/Na	
	Dacă da, care? (un sumar)		
Decizia a fost contestată?	Da/Nu/N/Na	De apărare	Da/Nu/N/Na
		De acuzare	Da/Nu/N/Na

Observații:

Anexa 4

Chestionar pentru judecători

1. Data interviului:
2. Identitatea intervievatorului:
3. Numele/codul persoanei intervievate:
4. Instanța unde profesează (de exemplu judecător la Curtea de Apel):
5. Durata experienței ca judecător?
6. Durata experienței în alte profesii juridice?
7. Credeți că aveți suficient timp pentru a vă pregăti și a analiza hotărârile de arestare preventivă? (În medie, cât durează ședințele de judecată referitoare la arestarea preventivă?)

nt principalele dvs. considerații (nu doar baza legală pentru a decide arestarea preventivă, ci aspectele care vă preocupă personal) atunci când analizați dacă să aprobați sau nu arestarea preventivă într-un caz? Puteți explica de ce?
9. Există anumite caracteristici ale inculpaților care cresc probabilitatea să dispuneți arestarea preventivă?
10. Există anumite infracțiuni în legătură cu care sunt șanse mai mari să dispuneți arestarea preventivă? Dacă da, care nume?
11. Cât de importantă este audierea inculpatului și cât de importantă e studierea conținutului dosarului atunci când decideți cu privire la arestarea preventivă? Puteți aproxima un procent pentru fiecare?
12. Care e abordarea dvs. față de susținerile procurorului? Dar față de susținerile avocatului apărării?
13. Care sunt reținerile dvs. – în caz că ele există – în legătură cu dispunerea unor măsuri alternative la arestarea preventivă? Ce măsuri alternative e cel mai probabil să alegeți și de ce? (Există măsuri alternative pentru care nu optați niciodată? Dacă da, de ce?)
14. Atunci când efectuați o verificare a legalității unei hotărâri de arestare preventivă, ce argumente luați în considerare înainte de a prelungi măsura sau de a decide eliberarea?

15. Ce rețineri aveți – dacă ele există – cu privire la impactul arestului preventiv, și în special al condițiilor de detenție, asupra capacității inculpatului de a se pregăti pentru proces? Și ca urmare, asupra rezultatului procesului?
16. Ce impact are timpul petrecut în arest preventiv asupra hotărârilor pe care le luați la pronunțarea sentinței?
17. Ce părere aveți cu privire la preocupările legate de folosirea excesivă a măsurii de arestare preventivă?
18. Există presiuni exercitate asupra dvs. în legătură cu hotărârile referitoare la arestarea preventivă, de exemplu de către supervizori, orice agenție sau instituție guvernamentală, de către public sau mass-media?
19. Aveți cunoștință de existența unor consecințe negative asupra judecătorilor dacă eliberează un inculpat, iar acesta comite apoi o infracțiune sau nu se prezintă la proces?
20. În ce măsură țineți cont de jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului și de alte standarde regionale sau internaționale în materie de drepturile omului atunci când decideți arestarea preventivă? Câtă pregătire se face cu privire la aceste standarde?
21. Dacă ați putea aduce modificări în legislația sau practica referitoare la arestarea preventivă, ce modificare sau modificări v-ați dori?
22. Pe baza experienței dvs., există vreun aspect care credeți că ar mai trebui menționat cu privire la arestarea preventivă, care nu a fost acoperit de acest chestionar?

Chestionar pentru procurori

1. Data interviului:
2. Identitatea intervievatorului:
3. Numele/codul persoanei intervievate:
4. Funcția ca procuror (de exemplu, procuror șef):
5. Durata experienței ca procuror:
6. Durata experienței în alte profesii juridice anterioare:
7. Credeți că aveți suficient timp pentru a vă pregăti pentru propunerile de arestare preventivă?
8. Care sunt principalele dvs. motive pentru a cere aplicarea măsurii de arestare preventivă într-un caz?

9. Ce informație aveți (pe care vă bazați) atunci când cereți arestarea preventivă? (În general, credeți că informația pe care o aveți este suficientă? Aveți suficiente informații despre existența alternativelor la arestarea preventivă pentru fiecare caz? Cum obțineți informațiile de care aveți nevoie?)
10. Ce impact benefic – dacă el există – are menținerea în stare de arest preventiv a unui inculpat asupra capacității dvs. de a vă conduce investigația și/sau punerea sub acuzare?
11. Ce impact negativ – dacă el există – are menținerea în stare de arest preventiv a unui inculpat asupra capacității dvs. de a vă conduce investigația și/sau punerea sub acuzare?
12. Luați în considerare condițiile de detenție atunci când faceți o cerere de arestare preventivă?
13. Există anumite caracteristici ale inculpaților care cresc probabilitatea să cereți arestarea preventivă?
14. Există anumite infracțiuni în legătură cu care sunt șanse mai mari să cereți arestarea preventivă? Dacă da, care nume?
15. Care e reacția dvs. cu privire la preocupările legate de folosirea excesivă a măsurii de arestare preventivă?
16. Ce rețineri – dacă ele există – aveți de a cere, sau de a accepta, măsuri alternative la măsura arestului preventiv? (Ce alternative e cel mai probabil să cereți și de ce?)
17. Aveți cunoștință de presiuni exercitate asupra dvs. în legătură cu cererile dvs. de arestare preventivă, de exemplu de către supervizori, orice agenție sau instituție guvernamentală, de către public sau mass-media?
18. Aveți cunoștință de existența unor consecințe negative asupra dvs. dacă un inculpat e eliberat, iar apoi comite o infracțiune sau nu se prezintă la proces?
19. Cum credeți că se raportează judecătorii la susținerile dvs.? Dar la cele ale apărării?
20. Care e abordarea dvs. față de susținerile apărării? Și, în opinia dvs., au avocații apărării acces la suficiente informații despre motivele și/sau probele legate de cererile dvs. de arestare preventivă?
21. În ce măsură folosiți jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului și alte standarde regionale sau internaționale în materie de drepturile omului atunci când decideți dacă să cereți sau nu arestarea preventivă a unui inculpat? Câtă pregătire se face cu privire la aceste standarde?
22. Dacă ați putea aduce modificări în legislația sau practica referitoare la arestarea preventivă, ce modificare sau modificări v-ați dori?
23. Pe baza experienței dvs., mai există vreun aspect care credeți că trebuie menționat cu privire la arestarea preventivă, care nu a fost inclus în acest chestionar?

APADOR-CH